

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА
КАФЕДРА ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ТОРГІВЛІ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Ступеня вищої освіти «магістр»

на тему «СТАН ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ
ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ»

Виконав: студент 6 курсу, групи Птб-61
напряму підготовки (спеціальності)

076 Підприємництво, торгівля

та біржова діяльність

(шифр і назва спеціальності)

Білан Ю.В.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Керівник

к.е.н., доцент Райтер Н.І.

(підпис) (наук.ступ., вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент

(підпис)

(прізвище та ініціали)

ДУБЛЯНИ 2024

АНОТАЦІЯ

Білан Ю.В. «Стан та шляхи вдосконалення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області»

Розкрито теоретичні та методологічні основи дослідження інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Вивчено сутність та значення інвестицій та інвестиційної діяльності для розвитку економіки загалом та окремих підприємств зокрема. Досліджено особливості здійснення інвестиційної діяльності сільськогосподарськими підприємствами. Розглянуто методичні підходи до вивчення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств та її впливу на результати їх функціонування.

Здійснено оцінку інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області. Виявлено, що протягом останніх років зберігається чітка тенденція до зростання обсягу капітальних інвестицій в сільськогосподарський підприємницький сектор Львівщини. В результаті структурного аналізу встановлено, що основними напрямками вкладання інвестицій в сільськогосподарські підприємства є придбання та створення нових активів. З'ясовано, що зростання капітальних інвестицій в сільське господарство Львівщини відбувалось нерівномірно та корелювало із галузевою трансформацією аграрного бізнесу. Проаналізовано динаміку надходження прямих іноземних інвестицій в сільськогосподарські підприємства та виявлено зменшення даного показника майже на четвертину. Здійснено оцінку впливу інвестиційної діяльності на ефективність господарювання сільськогосподарських підприємств.

Сформульовано основні напрями покращення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств Львівської області. Запропоновано стратегічні альтернативи інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств в залежності від рівня їх інвестиційної привабливості та виробничого напрямку.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційна діяльність, інвестиційні ресурси, сільськогосподарські підприємства, капітальні інвестиції, прямі іноземні інвестиції, ефективність інвестиційної діяльності, інвестиційна привабливість сільськогосподарських підприємств, інвестиційна стратегія сільськогосподарських підприємств.

SUMMARY

Bilan Y.V. “State and ways to improve of agricultural enterprises investment activity in the Lviv region”.

The theoretical and methodological research foundations of agricultural enterprises investment activities are revealed. The essence and significance of investments and investment activities for the development of the economy, in general, and individual enterprises, in particular, have been researched. Peculiarities of implementation of investment activities by agricultural enterprises have been studied. Methodical approaches to the study of agricultural enterprises investment activity and its influence on the results of their operation are considered.

The assessment of the agricultural enterprises’ investment activity in the Lviv region was carried out. A clear trend towards an increase in the volume of capital investments in the agricultural business sector of Lviv Oblast has been revealed. As a result of the structural analysis, it was established that the main investment directions in agricultural enterprises are the acquisition and creation of new assets. The unevenness of the capital investments growth in the agriculture of Lviv Oblast was revealed, which correlates with the sectoral transformation of agrarian business. The dynamics of inflow foreign direct investments in agricultural enterprises were analysed and a decrease of this indicator by almost a quarter was revealed. The assessment of the impact of investment activity on the agricultural enterprises business efficiency was carried out.

The main directions for improving the investment attractiveness of agricultural enterprises in the Lviv region are formulated. Strategic alternatives of agricultural enterprises investment activities are proposed depending on the level of their investment attractiveness and production direction.

Key words: investment, investment activity, investment resources, agricultural enterprises, capital investment, foreign direct investment, efficiency of investment activity, investment attractiveness of agricultural enterprises, investment strategy of agricultural enterprises.

Кваліфікаційна робота: 95 стор. текстової частини, 13 таблиці, 28 рисунків, 56 літературних джерел.

«Стан та шляхи вдосконалення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області». Білан Юрій Володимирович. - Дипломна робота. Кафедра підприємництва та торгівлі. Дубляни, Львівський національний університет природокористування, 2024.

Розкрито теоретичні та методологічні основи дослідження інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Вивчено сутність та значення інвестицій та інвестиційної діяльності для розвитку економіки загалом та окремих підприємств зокрема. Досліджено особливості здійснення інвестиційної діяльності сільськогосподарськими підприємствами. Розглянуто методичні підходи до вивчення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств та її впливу на результати їх функціонування.

Здійснено оцінку інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області, зокрема проведена оцінка сучасного стану та тенденцій розвитку сільськогосподарських підприємств; здійснено порівняльний динамічний та структурний аналіз показників інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств та здійснено оцінку її впливу на ефективність господарської діяльності. Запропоновано шляхи вдосконалення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області.

Результати дипломної роботи, а саме пропозиції щодо вдосконалення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств, а саме покращення їх інвестиційної привабливості та розробки інвестиційної стратегії можуть бути використанні в економічній практиці більшості підприємств або для формування Стратегії розвитку аграрного підприємництва Львівської області.

ЗМІСТ

Вступ.....	7
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	11
1.1. Сутність і значення інвестицій та інвестиційної діяльності	11
1.2. Особливості здійснення інвестиційної діяльності в сільськогосподарських підприємствах	21
1.3. Методологічні підходи щодо вивчення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств	27
Розділ 2. ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	35
2.1. Оцінка основних показників діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області	35
2.2. Аналіз інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області.....	51
2.3. Оцінка впливу інвестиційної діяльності на показники діяльності сільськогосподарських підприємств.....	61
Розділ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ..	67
3.1. Підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств як інструмент вдосконалення їх інвестиційної діяльності	67
3.2. Стратегічні напрями активізації інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області	82
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	96

ВСТУП

В сучасних умовах економічного розвитку України, яка характеризується збільшення рівня майнових та фінансових ризиків здійснення підприємницької діяльності, а зокрема і ризиків аграрного підприємництва, значно ускладнилась фінансова самодостатність сільськогосподарських підприємств, що створює загрозу економічній та продовольчій безпеці держави. Проте, в умовах військового стану аграрний бізнес показав свою економічну стійкість та перетворився в основного донора українського бюджету. Незважаючи на проблеми з логістикою готової продукції та утрудненням постачання необхідним матеріально-технічних засобів виробництва (насіння, кормів, засобів захисту рослин та тварин тощо) сільськогосподарські підприємства активно використовують можливості щодо виходу на європейський ринок. Ефективне використання цих можливостей завоювання та просування української продукції на зовнішніх ринках значною мірою залежить від її конкурентоспроможності. Для того щоб бути конкурентоспроможним на європейському ринку вітчизняні суб'єкти підприємництва повинні, в першу чергу, забезпечити високу якість продукції, використовуючи при тому інтенсивні технології.

Запорукою запровадження інтенсивних технологій, покращення якості продукції, поступового зниження прямих витрат виробництва, а з тим і покращення показників ефективності суб'єктів підприємництва та підвищення їх конкурентоспроможності є активізація процесу залучення інвестиційних ресурсів. Початковою умовою здійснення інвестиційної діяльності на усіх її стадіях, а також важливою складовою формування інвестиційної та загальної фінансової стратегії суб'єктів підприємництва є процес фінансового забезпечення їх інвестиційної діяльності.

Актуальність дослідження зумовлена недостатнім рівнем інвестиційної активності у сфері сільського господарства, значними потребами в ресурсах та нерівномірністю розподілу інвестицій. Окрім того, підвищений інтерес до

питання вивчення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств зумовлений ухваленням закону про ринок землі.

Теоретико-методологічні засади вивчення інвестиційної діяльності суб'єктів підприємницької діяльності розглядалися в працях багатьох провідних зарубіжних та вітчизняних науковців. Теоретична основа інтерпретації категорій «інвестиції» та «інвестиційна діяльність» була сформована в працях класиків економічної теорії А. Смітта, Д. Рікардо, К. Маркса, Ж. Б. Сей, Й. Шумпетер та інших. Значний внесок у вивчення основних механізмів інвестування, а саме структуризації інвестиційних ресурсів, напрямів інвестування та джерел фінансування інвестиційної діяльності, визначення сутності та класифікації об'єктів та суб'єктів інвестиційного процесу, дослідження інвестиційного ринку та інвестиційної поведінки, зроблений в працях Г. Александера, Дж. Бейлі, Г. Бірмана, С. Бріггема, Л. Гітмана, М. Джонка, Ф. Фішера, У. Шарпа, Г.С. Шмідта та інших. Сучасні актуальні аспекти та проблеми здійснення інвестиційної діяльності висвітлені в працях українських науковців І. О. Бланка, В.М. Гриньової, Г.В. Козаченко, О.П. Коломійця, В.О. Коюди, Т.В. Майорової, А. А. Пересади, С. К. Реверчука, А. А. Садекова, Н.О. Татаренко, Н.А. Хрущ та ін. В свою чергу питання оцінки стану та шляхів вдосконалення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств висвітлювали у свої дослідженнях А.П. Адаменко, І.В. Безп'ята, О.В. Білоткач, Н.І. Біляк, С.В. Васильчак, Ю.В. Вашечко, М. Я. Дем'яненко, А.П.Гайдуцький, Ю.Е. Губені, С.О. Гуткевич, О.І. Гуторов, Т.Г. Дудар, М.І. Кісіль, М.М. Кропивко, Г.П. Лайко, Ю.О. Лупенко, К.А. Пріб, П. Т. Саблук, П. Т. Стецюк, та інші.

Однак, питання інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств, як ключової складової забезпечення високих рівнів ефективності та конкурентоспроможності аграрного підприємництва, потребує більш глибокого та комплекснішого вивчення особливостей

сучасних тенденцій, виявлення основних проблем та визначення напрямів вдосконалення та активізації інвестування.

Метою даної роботи є вивчення теоретико-методологічних засад дослідження інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств, комплексна оцінка інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області, а також розробка практичних рекомендацій щодо активізації вкладення інвестицій в сільськогосподарські підприємства області.

Реалізація вказаної мети, передбачає вирішення таких основних завдань:

- теоретично вивчити сутність інвестицій та інвестиційної діяльності;
- розглянути особливості здійснення інвестиційної діяльності в сільськогосподарських підприємствах;
- здійснити аналіз основних показників, які характеризують сучасний стан та тенденції розвитку сільськогосподарських підприємств Львівської області;
- проаналізувати інвестиційну діяльність сільськогосподарських підприємств Львівщини та його ефективність;
- дати оцінку впливу інвестиційної діяльності на результати діяльності сільськогосподарських підприємств;
- визначити основні напрями покращення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств;
- дати пропозиції щодо вдосконалення інвестиційної стратегій сільськогосподарських підприємств.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних та прикладних засад здійснення інвестиційної діяльності сільськогосподарськими підприємствами з метою зростання рівня

конкурентоспроможності як самих підприємств, так і їх продукції, на якісно новій інноваційній та високотехнологічній основі.

Об'єктом дослідження вибрано сільськогосподарські підприємства Львівської області.

Вихідною інформацією для написання роботи послужили дані статистичної звітності про діяльність сільськогосподарських підприємств Львівської області загалом, матеріали наукових досліджень даної проблеми, аналітичні та статистичні огляди мережі Internet тощо. Методологічною основою досліджень стали Закони України та інші законодавчі акти і урядові рішення які регулюють інвестиційну діяльність загалом та господарську діяльність сільськогосподарських підприємств зокрема, праці вітчизняних та зарубіжних вчених щодо основних питань здійснення інвестиційної діяльності в аграрній сфері.

Найбільш істотними є наступні результати, які характеризують наукову новизну роботи, а саме пропозиції щодо покращення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств та вдосконалення інвестиційної стратегії сільськогосподарських підприємств в залежності від їх виробничого напрямку та рівня інвестиційної привабливості можуть бути використанні в економічній практиці більшості підприємств або для формування Стратегії розвитку аграрного бізнесу Львівської області.

Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Сутність і значення інвестицій та інвестиційної діяльності

Сьогодні поняття «інвестиції» впевнено проникнуло в наше буденне економічне життя. Інвестиції, як джерела формування активів суб'єктів підприємництва, є своєрідним акумулятором вітчизняного та іноземного приватного капіталу, а також державних коштів спрямованих в межах програм підтримки чи програм розвитку. Інвестиції як інструмент та джерело розширеного відтворення забезпечують доступ до новітніх технологій, передбачають використання сучасних інноваційних розробок та сучасних інструментів управління бізнесом. До початку військових дій в Україні спостерігався інвестиційний бум в галузі сільського господарства. Сільськогосподарські підприємства швидкими темпами оновлювали технічний парк, здійснювались інвестиції у транспортну та зберігальну інфраструктуру. Активізація інвестиційної діяльності в сільському господарстві стимулювалась зростанням експортних можливостей українських аграріїв.

Економічне поняття “інвестиція” походить від лат. invest, що буквально означає “вкладати”. Цей економічний термін є одним з визначальних і базових в економічній науці. Класик сучасної економічної науки англійський економіст Дж.Кейнс трактував інвестиції як “поточне збільшення цінностей капіталу (майна) внаслідок виробничої діяльності даного періоду”. Тобто, під інвестиціями вважав будь-яке зростання капітальних активів підприємства, причиною якого є результати виробничої діяльності. З цієї позиції основним джерелом інвестицій є прибуток від виробничої діяльності.

Американський економісти Макконелл, Брю та Флін пропонують визначення інвестицій, як витрат на будівництво нових заводів, на закупівлю

машин і обладнання і тому подібне. При тому, джерелом інвестицій можуть бути як власні кошти, так і позичений капітал.

Трактування інвестицій як витрат на придбання основних засобів певною мірою перегукується з думками ряду вітчизняних економістів радянського періоду, котрі часто ототожнювали поняття “інвестиції” з іншим, більш вузьким поняттям – “капіталовкладення”. Це твердження на нашу думку є неправильним, оскільки інвестиції також можуть здійснюватись і в оборотні засоби, і в різні фінансові інструменти, а також в окремі види нематеріальних активів.[49, с.55]

В ряді сучасних трактувань інвестицій дану економічну категорію розглядають як сукупністю затрат підприємства, котрі здійснюються у конфігурації довгострокових вкладень капіталу у різні сектори бізнесу. Таке трактування інвестицій не враховує джерела фінансування. Окрім того, фокусування на довгострокових вкладеннях звужує сутність інвестицій, оскільки окремі форми інвестицій можуть мати короткостроковий характер (наприклад, короткострокові фінансові вкладення в облігації).[27]

Розвиток фондового ринку в високорозвинутих країнах Заходу змінив фокус погляду на інвестиції. Наприклад, такі фундаментальні праці, як “Основи інвестування” Л.Дж.Гітмана і М.Д.Джонка та “Інвестиції” В.Шарпа цілком присвячені розглядають інвестиції виключно як вкладення в цінні папери, що також певною мірою звужує поняття інвестицій. Проте, заслуговує увагу саме трактування інвестицій як способу розміщення капіталу з метою забезпечення збереження чи зростання його вартості та одержання позитивної величини прибутку [49].

Схоже визначення змісту та економічної сутності інвестицій має місце в роботах українських економістів нової хвилі, котрі зазначають, що інвестиції являють собою вкладення капіталу з метою його збільшення.

Саме таке трактування знайшло своє відображення у Законі України «Про інвестиційну діяльність», який був прийнятий Верховною Радою України у вересні 1991 року.

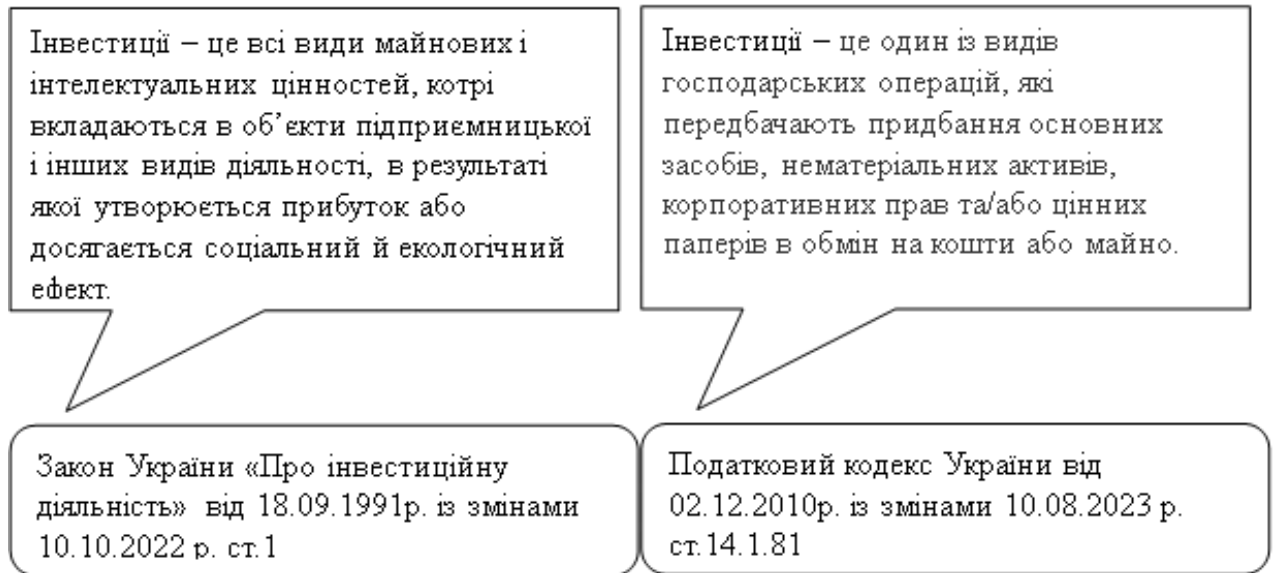

Рис.1.1. Визначення інвестицій відповідно до чинного законодавства.

Визначення інвестицій, яке ми знаходимо в Законі України «Про інвестиційну діяльність» має ряд позитивних характеристик, серед яких слід відмітити, врахування динамізму інвестицій, а також наведення широкої класифікації інвестицій. Таке визначення зустрічається у багатьох сучасних українських наукових та науково-методологічних економічних працях, автори яких вважають, що воно повністю розкриває економічну природу інвестицій [16].

Н.І. Біляк зазначає, що хоча таке визначення інвестицій вигідно відрізняється від попередніх, та все ж і воно не є ідеальним. Так, у ньому серед об’єктів вкладення грошові засоби правильніше буде виділяти окремо, а не відносити їх до майнових цінностей, тим паче, що вони є основним інвестиційним ресурсом. Тому, коректніше було б сказати, що інвестиції – це вкладення грошових, майнових та інтелектуальних цінностей [4].

Якщо ЗУ «Про інвестиційну діяльність» та багато інших авторів, які дублюють дане визначення визначають інвестиції як вкладення, то Податковий кодекс України розглядає інвестиції як господарську операцію.

При тому, в Ст.1.14.81. ПКУ вказано, що інвестиції це господарська операція щодо придбання необоротних активів довгострокового користування, тобто основних засобів та нематеріальних активів, або купівля корпоративних прав чи цінних паперів, тобто інструментів фінансового інвестування. На відміну від загальноприйнятого визначення інвестицій, трактування даної категорії Податковим кодексом України, класифікує інвестиції за видами на капітальні інвестиції, фінансові інвестиції та реінвестиції. Відповідно, капітальні інвестиції це господарські операції щодо купівлі або придбання реальних активів, а саме необоротних засобів, в той час як фінансові інвестиції – це господарські операції з цінними паперами та корпоративними правами [32, Ст.1.14.81].

В той час, виокремлення реінвестицій як окремий вид господарських операцій щодо купівлі майнових прав, на нашу думку має суто фіскальне спрямування, оскільки це ті ж самі господарські операції здійсненні за рахунок власних коштів суб'єктів інвестування, які зазвичай здійснюються повторно. При тому визначення капітальних та фінансових інвестицій не вказує на джерела фінансування, тобто вони можуть здійснюватись як за рахунок власних, так і за рахунок залучених джерел фінансування.

З.С. Герасимчук звертає увагу на те, що основні напрями інвестицій зумовлюються стратегічними цілями та стратегічною місією розвитку окремих підприємств, цілих галузей, регіональних бізнес-систем, а також вказує на особливу роль інвестицій у примноженні майбутніх матеріальних та соціальних цінностей [10].

Д.Л.Левчинський вказує, що виходячи із основних постулатів теорії інвестицій, дану категорію слід розглядати як інструмент залучення накопиченого капіталу в економічний процес, а саме як форму його використання. [25, с.133] Накопичений капітал або заощадження може збільшуватись лише за умови його залучення в економічний процес. Класична формула приросту капіталу (Капітал – Виробництво - Капітал')

працює лише за умови вкладення капіталу в різні види підприємницької діяльності. В іншому випадку вартість накопиченого капіталу зменшуватиметься під впливом закону втрати вартості грошей в часі. З цієї позиції інвестиції – це засіб примноження накопиченого капіталу, збільшення його вартості завдяки одержаному інвестиційному прибутку, дивідентам тощо.

Тлумачення інвестицій через призму використання накопиченого капіталу знайшло своє відображення в працях класиків інвестиційної науки Л. Гітмана та М. Джонка. А саме у їх основоположній праці «Основи інвестування» знаходимо трактування інвестицій як способу розміщення капіталу, який незважаючи на дію об'єктивних економічних законів має забезпечити збереження або зростання вартості капіталу. [9, с.68]

Н.Л. Правдюк та А.В. Слівінська генеруючи теоретичне вивчення сутності інвестицій, пропонують розглядати їх як динамічний процес зміни форми капіталу. Тобто, інвестиції виходячи із процесного підходу це послідовна трансформація первісного капіталу в інвестиційні витрати, це процес перетворення вкладених коштів у приріст вартості капіталу, який в свою чергу, проявляється через економічний ефект (інвестиційний прибуток), а також соціальний або екологічний ефект. [33, с.198]

Як видатки на створення основного капіталу, його розширення та технічне переоснащення, пропонує розглядати інвестиції П. Кухта. При тому, інвестиції – це основна форма забезпечення розвитку підприємства, яка пов'язана зі збільшенням вартості вкладеного капіталу. [22, с.30]

Як спосіб вкладення капіталу (грошових коштів, майнових та інтелектуальних цінностей) в різні об'єкти підприємницької діяльності або фінансові інструменти, розглядають інвестиції група авторів під керівництвом Ю. Коваленко. При тому, вони звертають увагу на те, що інвестиції як процес вкладення капіталу пов'язані з певним рівнем інвестиційного ризику, який урівноважується інвестиційним доходом.

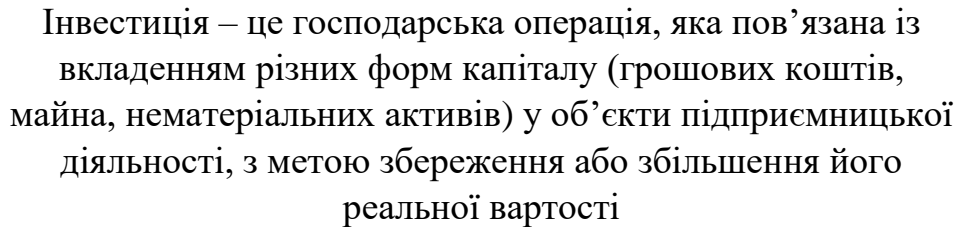
Кінцевою метою здійснення інвестицій є отримання інвестиційного прибутку, який власне повинен перевищувати інвестиційні витрати та враховувати інвестиційні ризики. [16, с.85]

Досить часто, в економічній літературі ми спостерігаємо підміну інших економічних категорій терміном «інвестиції». Так, до прикладу, інвестиціями вважають вкладення коштів у купівлю товарів довгострокового користування (автомобілів, нерухомості, побутової техніки), виводячи при тому категорію «споживчі інвестиції». Насправді, такі вкладення можна називати інвестиціями, лише за умови що їх використання принесе прибуток. Тобто, купівля нерухомості задля власного використання не є інвестицією, а якщо нерухомість використовується в бізнесових цілях, або здається в оренду, то таке вкладання коштів за своєю економічною сутністю є інвестицією.

Як економічна категорія, інвестиції є невід'ємною складовою ефективного функціонування ринкової економіки. Оскільки інвестиції виконують важливу функцію в процесі розширеного відтворення, то без них неможливий нормальний розвиток підприємництва загалом, так і аграрного підприємництва зокрема. Загалом інвестиції є ключовим базисом для підприємств, які ставлять перед собою мету стратегічного розвитку та постійного вдосконалення бізнес-процесів, а також підвищення конкурентних позицій на внутрішньому та зовнішньому ринках. Вони слугують джерелом фінансування розробки та запровадження у виробництво нових, прогресивних технологій, є основою для покращення якості та конкурентоспроможності готової продукції. Інвестиції в аграрну сферу є інструментом пом'якшення та вирішення проблем безробіття в сільській місцевості, розвитку транспортної, інституційної та соціальної інфраструктури, забезпечення охорони праці та навколишнього середовища.

Систематизувавши думки щодо сутності інвестицій схиляємось до думки, що це перш за все господарські операції. При тому, ці операції

передбачають вкладення грошових коштів, майна, нематеріальних активів, тобто різних форм капіталу в об'єкти підприємницької діяльності, з метою збереження або збільшення реальної вартості вкладеного капіталу.

Інвестиція – це господарська операція, яка пов'язана із вкладенням різних форм капіталу (грошових коштів, майна, нематеріальних активів) у об'єкти підприємницької діяльності, з метою збереження або збільшення його реальної вартості

Рис.1.2. Визначення сутності інвестицій як економічної категорії.

Об'єктами підприємницької діяльності, в які вкладаються інвестиції можуть виступати, як реальні підприємства, так і інвестиційні інституції. В першому випадку, такі інвестиції називатимуться прямими або реальними, а в другому – опосередкованими або портфельними.

Найбільш суттєві ознаки інвестицій представлені на рис.1.3.

Отже, основною ознакою інвестицій є їх потенційна здатність забезпечувати додатковий економічний ефект (інвестиційний прибуток) від вкладення різних видів капіталу. Зазначимо, що економічний ефект від здійснення інвестицій як господарської операції має відкладений характер. Тобто, в початкових періодах інвестиції пов'язуються лише з інвестиційними витратами. Одержання інвестиційного прибутку може починатись вже у наступному після вкладання коштів році, або через 3-5-7 років, залежно від напрямів інвестування, характеру та специфіки інвестиційних проектів.

Поряд із потенційною прибутковістю, інвестиції характеризуються певним рівнем інвестиційного ризику. Власне інвестиційний ризик виникає із орієнтації інвестицій на майбутній потенційний дохід. Інвестиційний ризик – це ймовірність недосягнення запланованого економічного ефекту від інвестицій, яка виникає внаслідок невизначеності та динамізму зовнішнього середовища. Рівень інвестиційного ризику визначається ступенем стійкості

об'єкта інвестування до стресових зовнішніх змін, а також вміння менеджменту адаптуватись до зовнішніх змін та перетворювати загрози у можливості.

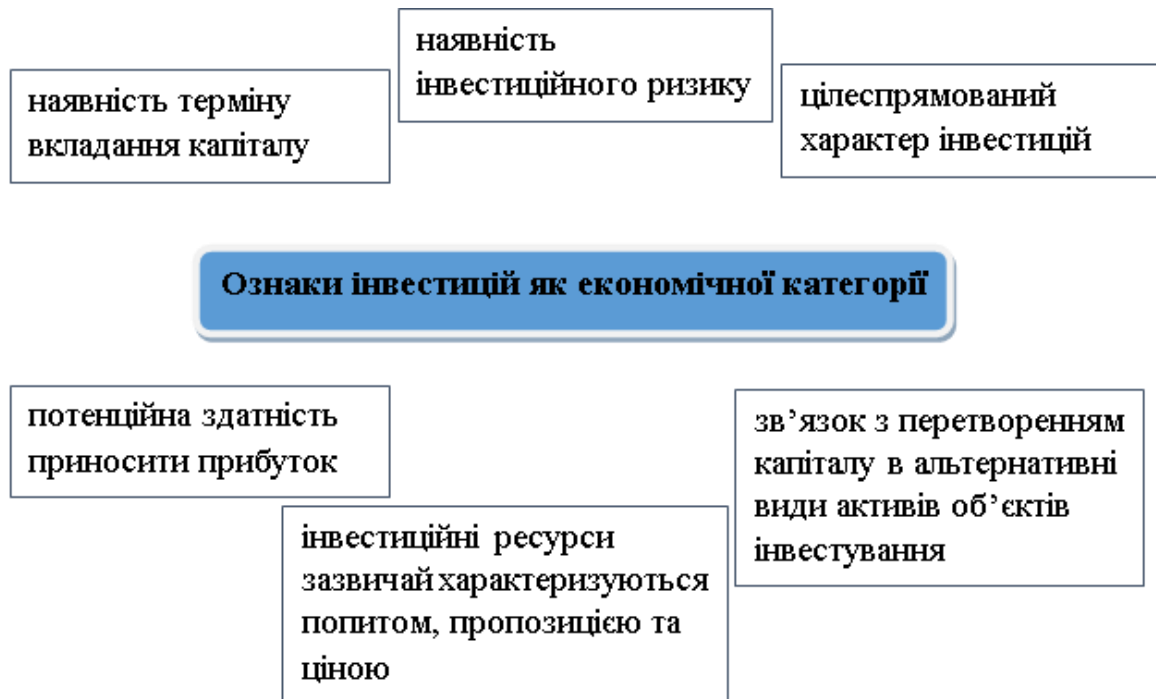

Рис.1.3. Основні ознаки інвестицій

Що стосується терміновості інвестицій, то слід зазначити, що основою здійснення інвестицій є інвестиційні проекти, в яких попередньо узгоджуються часові рамки як здійснення інвестиційних витрат так і одержання інвестиційних вигод. Зазвичай інвестиції характеризуються довгостроковими вкладеннями, однак існують і короткострокові фінансові інвестиції.

Важливою ознакою інвестицій є ринкова вартість активів, які в процесі інвестування перетворюються на інвестиційні ресурси. Вартість інвестиційних ресурсів визначається їх пропозицією та попитом на них з боку бізнесового середовища, тобто інвестиційною кон'юнктурою. Власне ця інвестиційна кон'юнктура формує ціну інвестиційних ресурсів на інвестиційному ринку. Д.Л. Левчинський вказує, що інвестиційний попит характеризується наявністю об'єктів інвестування, інвестиційних проектів

готових до реалізації, а інвестиційна пропозиція – характеризується наявністю інвесторів готових вкласти капітал [25, с.134].

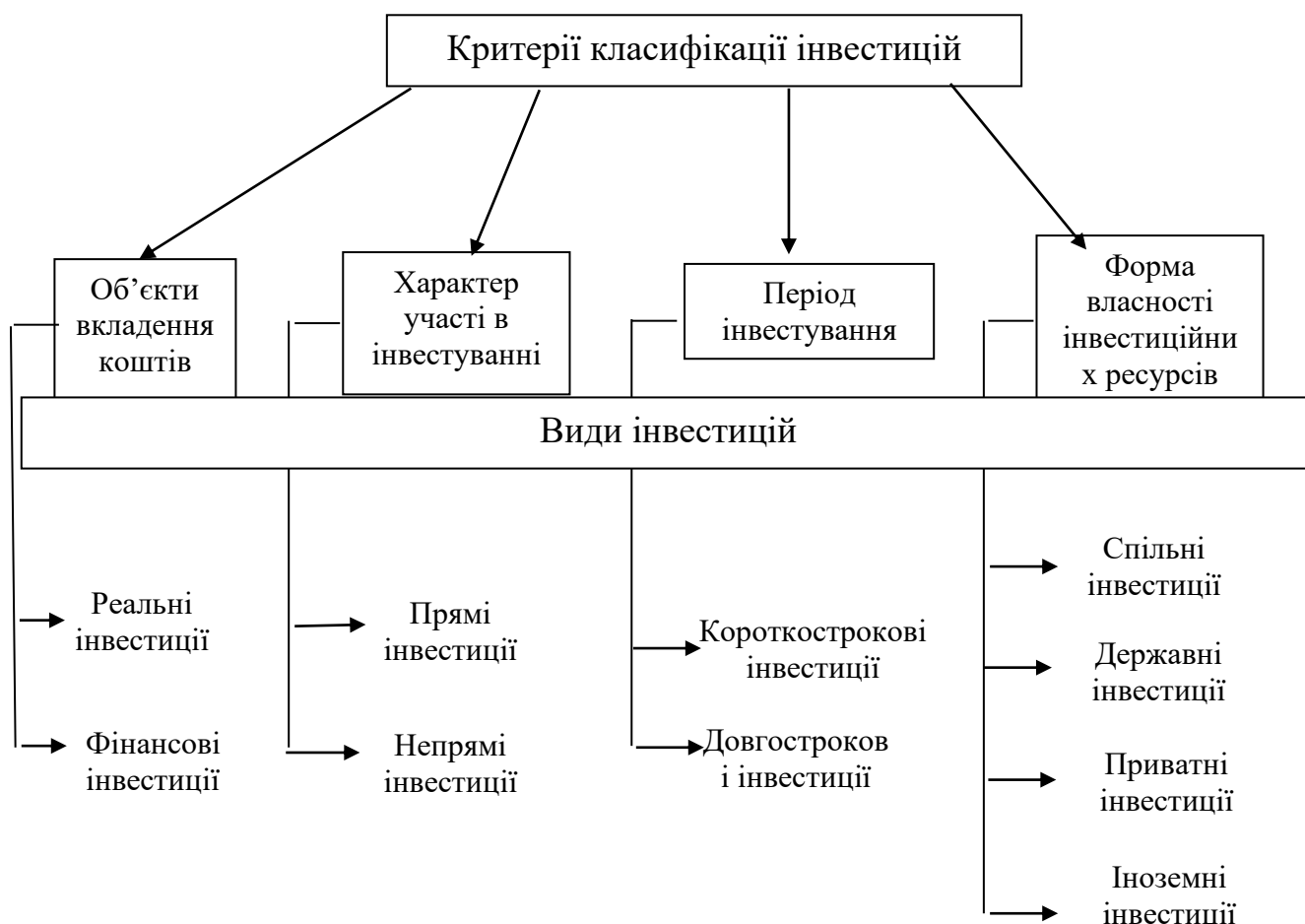

Рис.1.4. Класифікація інвестицій

Інвестиції як процес вкладання ресурсів здійснюються в рамках інвестиційної діяльності. Відповідно до чинного ЗУ «Про інвестиційну діяльність», інвестиційна діяльність трактується як здійснюваний фізичними та юридичними особами комплекс практичних дій щодо втілення інвестицій. Інвестиційна діяльність перш за все це один із видів операційної діяльності суб'єктів бізнесу, яка пов'язана із вкладанням грошових коштів, майна чи нематеріальних цінностей в різні види підприємницької діяльності. Тобто, інвестиційна діяльність це сукупність господарських операцій щодо перетворення ресурсів в інвестиційний капітал, та вкладення його в різні

об'єкти підприємництва з метою одержання додаткового економічного ефекту та з врахуванням можливих інвестиційних ризиків.

С.Ю. Шевченко, даючи визначення інвестиційної діяльності зазначає, що дане економічне поняття слід розглядати як діалектичну єдність поточного процесу вкладення інвестиційних ресурсів та перспективного процесу одержання економічного ефекту від такого вкладення. При тому, базисом виникнення та ефективної реалізації інвестиційної діяльності є урівноваження інвестиційного попиту та інвестиційної пропозиції [54, с.10].

Інвестиційна діяльність характеризується наявністю суб'єктів інвестиційної діяльності (інвесторів) та об'єктів інвестиційної діяльності (інвестиційних ресурсів). Суб'єктами інвестиційної діяльності є донори інвестиційних ресурсів, які приймають рішення щодо здійснення господарської операції (інвестиції). Такими можуть бути юридичні чи фізичні особи, резиденти України, або іноземні юридичні чи фізичні особи, які в межах інвестиційного процесу розпоряджаються власними або позиченими коштами, приймаючи рішення щодо реалізації інвестицій. В чинному законодавстві прийнято суб'єктів інвестиційної діяльності називати інвесторами.

Що стосується об'єктів інвестиційної діяльності, то чинне законодавство під даною складовою інвестиційного процесу розуміє будь-які активи в які вкладаються інвестиції. Оскільки такі активи не можуть існувати самотійно, то об'єктами інвестиційної діяльності виступають фізичні та юридичні особи, суб'єкти підприємництва, які є реципієнтами інвестицій. Зазначимо, що чинне законодавство ставить певні обмеження щодо об'єктів інвестування, вказуючи що вони не повинні порушувати права та інтереси резидентів України, державні інтереси та загрозувати безпеці країни.

1.2. Особливості здійснення інвестиційної діяльності в сільськогосподарських підприємствах

Інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств провадиться на загальних економічних принципах та засадах та характеризується тими самими ознаками, що й інвестиційна діяльність інших сфер підприємницької діяльності. Як складова загального інвестиційного процесу інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств – це сукупність ціленаправлених дій щодо здійснення інвестиційних витрат у об'єкти аграрного підприємництва з метою одержання потенційного економічного ефекту з врахуванням рівня інвестиційного ризику.

Метою здійснення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств є зростання їх конкурентних переваг, збільшення рівня конкурентоспроможності як самих підприємств, так і їх продукції, на якісно новій інноваційній та високотехнологічній основі.

Інвестиційна діяльність в сфері аграрного підприємництва, аналогічно до інших сфер підприємницької діяльності, є різностороннім та складним процесом. Економічна сутність інвестиційної діяльності проявляється у вкладенні в об'єкти аграрного підприємництва додаткового найефективнішого капіталу з метою вдосконалення виробничої програми, підвищення рівня конкурентоздатності та створення умов для досягнення стратегічних цілей.

В сфері аграрного підприємництва, тобто для сільськогосподарських підприємств найбільш актуальними напрямками вкладання інвестицій є:

- ✓ заміна фізично та морально застарілих основних засобів, особливо різних видів сільськогосподарської техніки;
- ✓ впровадження та освоєння науково-технічних розробок щодо підвищення продуктивності виробництва з метою зниження витрат виробництва та зростання прибутків;

- ✓ розширення або модернізація вже існуючих підприємств і виробничих потужностей;
- ✓ розвиток нових підприємств і виробництв.

Інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств так само має ознаки відкладеної прибутковості, ризикованості, динамічності, альтернативності напрямів інвестицій, ринкової вартості інвестиційних ресурсів, залежності від зовнішніх умов інвестування тощо.

Генеральною особливістю інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств є їх виокремлення як суб'єктів інвестиційного процесу. Сільськогосподарські підприємства можуть виступати як в ролі інвестиційних донорів, так і в ролі інвестиційних реципієнтів. Практика господарської діяльності сільськогосподарських підприємств України показує що, зазвичай, сільськогосподарські підприємства виступають в ролі інвестиційних реципієнтів, тобто суб'єктів які залучають інвестиційні ресурси. Досить часто інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств зводиться до самофінансування. В такому випадку рольова участь сільськогосподарських підприємств має подвійний характер. Що стосується інвестиційного донорства, то серед сільськогосподарських підприємств таке явище зустрічається лише щодо агрохолдингів, які інвестують в логістичну, транспортну, портову, зберігальну інфраструктуру.

Особливістю інвестиційної діяльності в аграрній сфері є власне високий рівень фрагментації та диференціації суб'єктів інвестиційного процесу. Так, в сфері аграрного бізнесу за інвестиційні ресурси конкурують як великі агрохолдинги, господарські товариства, приватні агрофірми так і дрібні фермерські господарства. При тому, суб'єкти підприємництва в аграрній сфері характеризуються різними розмірами, виробничими напрямками, різним рівнем прибутковості та ліквідності, а також рівнем конкурентних переваг. Сукупність індикаторів, які мотивують та спонукають

інвестора вкладати кошти в те чи інше підприємство формують рівень його інвестиційної привабливості.

Проте, важко сказати що великі підприємства апріорі мають вищий рівень інвестиційної привабливості ніж дрібні господарства. Тут важливе значення має мотивація інвестора, його цілі та зацікавленість, які визначають ключові індикатори для вибору місця інвестування та об'єкта інвестування. Досить часто мотиваторами вкладення інвестиційних коштів в ті чи інші об'єкти є не бажання вдало розмітити капітал, а бажання здешевити виробництво сільськогосподарської продукції чи покращити свої конкурентні переваги.

Специфічною особливістю інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств є поліпродуктивність аграрного бізнесу. Виробнича діяльність сільськогосподарських підприємств це багатовимірний комплекс виробничих процесів, в результаті якого підприємства виробляють декілька видів продукції. Необхідність дотримання сівозміни та взаємозв'язок із природними процесами унеможливають вузьку спеціалізацію сільськогосподарських підприємств. Як результат сільськогосподарським підприємствам важко залучати інвестиції в однопродуктні інвестиційні проекти. Так, для типового сільськогосподарського підприємства важко втілити інвестиційні проекти щодо покращення виробництва картоплі абстрагуючись від розвитку інших галузей підприємства. Зазвичай, напрямом інвестування є не окремі галузеві проекти, а модернізація машино-тракторного парку, купівля довгострокових біологічних активів, побудова чи реконструкція будівель щодо зберігання техніки, матеріально-технічних ресурсів, готової продукції тощо.

З іншої сторони тісний зв'язок аграрного виробництва із дією біологічних чинників зумовлює сезонність виробництва, великі періоди виробничого циклу, в яких важливе значення мають терміни виконання технологічних операцій та неможливість упущення жодної з них. Все це

зумовлює високий рівень капіталомісткості сільського господарства та високий рівень попиту на інвестиційні ресурси. Високий рівень капіталомісткості галузі впливає із потреби в різноманітній техніці для виконання усіх технологічних операцій. Певні види сільськогосподарської техніки використовуються протягом виробничого циклу 5-7 днів, а решта часу – незадіяні. З іншої сторони залежність від природних факторів вимагає використовувати техніку протягом чітко встановленого періоду (здійснювати оранку коли середня температура досягне встановлених рівнів, проводити посівні роботи на 3 день після оранки, обробляти пагони рослин на 15-20 день після сходження і т.д). Здійснення певних операцій пізніше або не в повній мірі призводить до зниження показників продуктивності та обсягів виробництва.

Специфічною особливістю інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств є залучення землі в інвестиційний процес. Якщо для підприємств інших галузей земля виступає певним просторовим базисом, то для сільськогосподарських підприємств – це важливий засіб виробництва та об'єкт інвестування. Земельні ресурси можуть відігравати роль інвестиційних ресурсів, якщо інвестор вкладає права на земельні ділянки, або бути інвестиційною локацією, якщо кошти вкладаються в купівлю ділянок або їх покращення (зрошення, осушення тощо). Задіяння землі в інвестиційній діяльності сільськогосподарських підприємств активізувалось із розмороженням ринку землі в Україні. Сьогодні, в період збройної агресії в Україні новим напрямом інвестування стало розмінування земельних ділянок.

Особливістю сільського господарства є ймовірність здійснення інвестиційних витрат щодо закупівлі сортового насінневого або садивного матеріалу, закупівлі племінних тварин. Оскільки такі активи відносять до поточних, то інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств може здійснюватися не лише в довгострокові активи, а й в поточні активи.

Інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств дуже чутлива до зовнішніх чинників інвестування, які формують зовнішнє середовище інвестиційної діяльності. Ці чинники можуть бути як стимуляторами так і дестимуляторами інвестиційної діяльності, можуть формуватися на галузевому, регіональному, загальнодержавному та міжнародному рівнях. Зазвичай сільськогосподарські підприємства не можуть впливати на зовнішні чинники інвестиційної діяльності. Вони можуть лише пристосовуватись до них як умов інвестування.

Основними чинниками, які гальмують інвестиційну діяльність сільськогосподарських підприємств в Україні є перш за все військові дії на території України та високий ризик втрати майна внаслідок бойових дій. Окрім того, інвестиційне середовище аграрного бізнесу характеризується недосконалістю правового регулювання як інвестиційної діяльності зокрема, так і господарської діяльності загалом. Довгий період стримуючим фактором інвестування в аграрне підприємництво була заборона ринку землі. Зараз мораторій на продаж землі знятий, однак через війну ринок землі не запрацював у повній мірі. Для інвестиційних проектів щодо виробництва споживчих товарів стримуючим фактором є низький платоспроможний попит населення, який обмежує цінову пропозицію на продовольчому ринку та зменшує ймовірний рівень прибутковості інвестицій.

О.В. Білоткач та Г.Є. Павлова серед чинників, які гальмують інвестиційну діяльність підприємств в сільському господарстві, виділяють відсутність кваліфікованого персоналу для роботи в інвестиційній сфері, нерозвиненість механізму страхування інвестиційних ризиків, негативний інвестиційний імідж України [3 с.31].

Рис.1.5. Особливості інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств

Підсумовуючи вивчення особливостей інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств зазначимо, що її ефективне здійснення окрім практичного економічного ефекту забезпечують ряд соціальних та екологічних ефектів. А саме, інвестиції в сільськогосподарське виробництво супроводжується відтворенням родючості ґрунтів, забезпеченням нормальної життєдіяльності біологічних організмів (рослин та тварин). Інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств є інструментом покращення продовольчої безпеки країни та підвищення рівня життя в сільській місцевості.

1.3. Методологічні підходи щодо вивчення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств

Процес дослідження інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств є багатограним та складним. Вивчення інвестиційної діяльності вимагає застосування концептуального підходу, який базується на сукупності основних теоретичних положень, теорій, законів, науково-обґрунтованих методів, які власне формують науково обґрунтовану методологічну основу дослідження даної проблеми.

Аналізуючи методологічні засади вивчення інвестиційної діяльності, слід зазначити, що перші спроби охарактеризувати та описати їх були зафіксовані в працях меркантилістів.

Як зазначає І.М. Новак, О.О. Школьний та Н.О. Вернюк, в працях провідних меркантилістів Л.Зекендорфа, Ж.Колбера, Т.Манна та Д.Юма знайшло своє відображення теоретичне положення про взаємозв'язок між інвестиціями, виробництвом, зовнішньою торгівлею та багатством нації. Акцентуючи свою увагу на формуванні зовнішньоторгівельного сальдо країни як основи її розвитку та збагачення, меркантилісти вказували, що обсяги зовнішньої торгівлі залежать від обсягів виробництва, які в свою чергу залежать від розмірів інвестицій та темпів інвестиційної діяльності. При тому меркантилісти стверджували, що накопичений капітал втрачає свою первісну вартість без перетворення його на інвестиційні ресурси [30, с.3].

На відміну від меркантилістів фізіократи категорії капітал та гроші не ототожнювали. В праці представника школи фізіократів Ф.Кене вперше було дано визначення інвестицій як початкових вкладень, авансованих на придбання засобів виробництва [48, с.18].

Більш предметним вивченням категорійного та методологічного апарату інвестування характеризуються наукові дослідження представників класичної економічної школи. Саме класикам належить значна роль у

вивченні сутності інвестиційного капіталу та його значення для розвитку підприємництва. Ключовий представник даної наукової течії А.Смітт, значну увагу приділяв вивченню дуалістичної сутності капіталу. А саме трактуванню капіталу з однієї сторони як основного фактора виробництва, рушійної сили зростання економіки країн та збагачення нації, а з іншої сторони – як індивідуальної майнової цінності, джерела поточних та майбутніх доходів власника капіталу.

Саме представники класичної школи економіки зробили перші кроки щодо формування комплексної моделі здійснення інвестиційної діяльності, яка порівняно наближена до сучасного трактування інвестицій та інвестиційної діяльності. А.Смітт, Д.Рікардо та інші класики економічної теорії розмежували поняття накопичений капітал та вкладений капітал, обґрунтували роль власного капіталу інвестора та кредитних ресурсів в процесі здійснення інвестиційної діяльності. М. Лугова, І. Цимбалюк та Н. Павліха зазначають, що погляди представників класичної коли економічної теорії стали підґрунтям для подальшого вивчення інвестиційних процесів [23, с.9].

Разом із розвитком суспільних процесів, зміною суспільного ладу, розвитком економіки та економічних взаємовідносин змінювались і підходи до розуміння інвестицій та інвестиційної діяльності. Так, з стрімким розвитком ринкових взаємовідносин з'явилась концепція ринкового регулювання інвестиційної діяльності та впливу попиту та пропозиції інвестиційних ресурсів на їх ринкову ціну.

Розвиток фондового ринку трансформував бачення інвестицій з реальних вкладень у здійснення портфельних інвестицій, актуалізував вивчення норми дохідності інвестицій, механізму котирування, дисконтування та зниження ризику інвестицій. Важливу роль у формуванні теоретичного категорійного апарату вивчення інвестиційної діяльності відіграв закон зміни вартості грошей у часі. Власне розуміння теперішньої та

майбутньої вартості інвестицій стало визначальним фактором розвитку методології вивчення ефективності інвестиційної діяльності окремих підприємств.

Теоретичною основою сучасного дослідження інвестиційної діяльності підприємств, в тому числі і сільськогосподарських, є інноваційна теорія М. Познера, теорія портфельних інвестицій Г. Марковіца, теорія монополізації С. Хаймера, теорія глобалізації та еkleктична теорія.

Методологія вивчення інвестиційної діяльності є складовою методології здійснення аналізу господарської діяльності підприємства, оскільки інвестиційна діяльність разом з виробничою та фінансовою діяльністю складають операційну або господарську діяльність підприємств.

Методологія вивчення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств не відрізняється від аналогічних досліджень підприємств інших видів діяльності.

Як складова аналізу господарської діяльності підприємств методологія інвестиційної діяльності має основні характеристики економічних досліджень та базується на основних принципах матеріалістичної діалектики. Так, з точки зору діалектичного підходу, інвестиційна діяльність як складова інвестиційного процесу, як сукупність взаємовідносин між інвесторами та об'єктами інвестування, як чинник економічного розвитку має розглядатись у взаємозв'язку, русі та розвитку, як єдність та боротьба протилежностей. [53, с.24] Такий підхід щодо вивчення динаміки, джерел на напрямів інвестування дозволить дослідити дію основних економічних законів, а також простежити за ключовими закономірностями і тенденції здійснення інвестиційної діяльності. Окрім того, основні методи діалектичного пізнання дозволяють проаналізувати ефективність інвестицій, виявити форму та ступінь впливу інвестицій на результати діяльності сільськогосподарських підприємств. [36, с.15]

Зазначимо, що в процесі дослідження інвестиційної діяльності принципи матеріалістичної діалектики використовуються для уявлення основних теоретичних постулатів, теоретичного роз'яснення сутності та видів інвестицій, опису взаємозв'язків та взаємозалежностей. Проте, вивчення інвестиційної діяльності має більш прикладний характер, що вимагає використання сукупності методів та прийомів класичного економічного аналізу для дослідження стану, тенденцій та перспектив розвитку основних складових інвестиційного процесу на рівні сільськогосподарського підприємства.

Характерні особливості методології вивчення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств представлені на рис. 1.6.

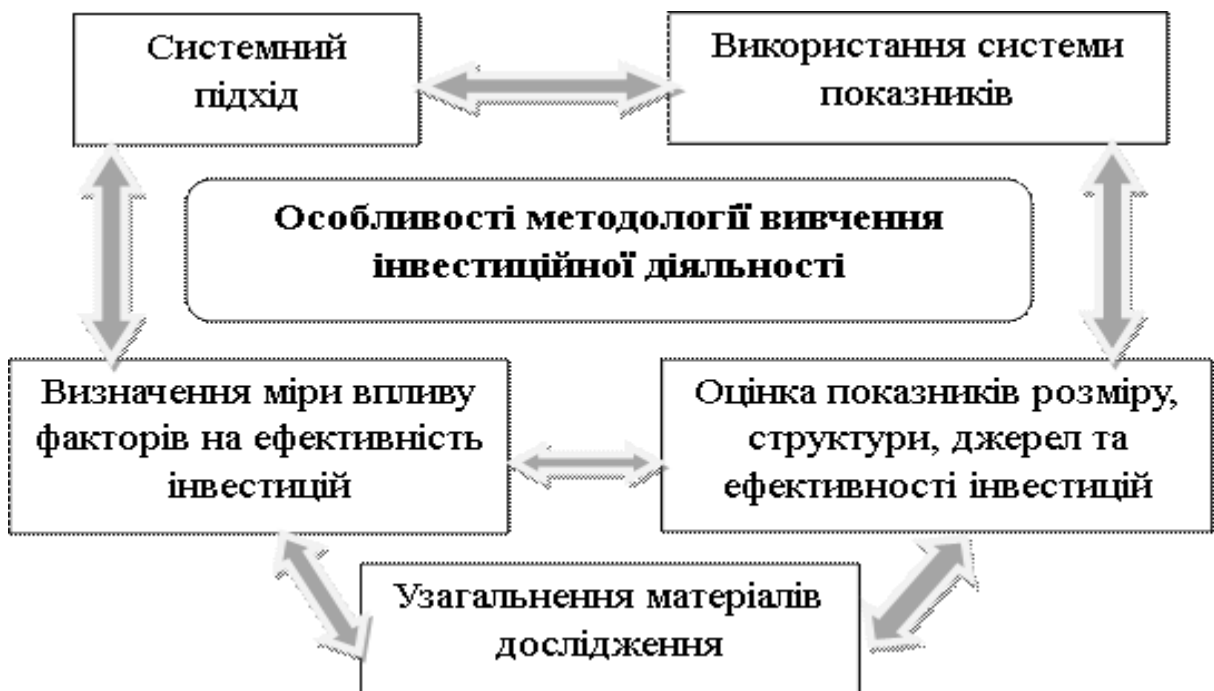

Рис.1.6. Характерні особливості методології вивчення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств*.

*Сформовано автором на основі [56, с.28]

Для суб'єктів підприємницької діяльності аналіз інвестиційної діяльності відіграє важливу роль як на етапі планування інвестиційної діяльності, в процесі реалізації інвестиційних проектів, так і на кінцевому

етапі оцінки ефективності інвестування. Зазначимо, що на підготовчому (плановому) етапі аналіз інвестиційної діяльності має ознаки перспективного аналізу. На його основі, як стверджують І.Спільник та Л.Шупа, формується стратегія та тактика інвестиційної діяльності підприємства, визначаються основні перспективні напрями інвестування, оцінюються можливості підприємства для самофінансування інвестицій, оцінюється інвестиційна привабливість проекту та підприємства з метою залучення зовнішніх інвесторів, оцінюються інвестиційні ризики, обґрунтовуються плани та підприємницькі рішення щодо інвестування [48, с.376].

На етапі реалізації інвестицій застосовують поточний інвестиційний аналіз. За його допомогою аналізують динаміку інвестиційних грошових потоків, темпи виконання проектних закупівель та проектних робіт, визначають терміни введення інвестиційних об'єктів для здійснення виробничої діяльності.

Ретроспективний аналіз інвестиційної діяльності дозволяє вивчити попередній досвід для реалізації майбутніх інвестиційних проектів, вивчити показники ефективності інвестиційної діяльності встановити рентабельність та окупність інвестицій.

Отже, методологія дослідження інвестиційної діяльності підприємств передбачає виділення за часовою ознакою трьох видів аналітичних процедур. А саме перспективного, поточного та ретроспективного аналізу інвестиційної діяльності.

Незважаючи на вид та завдання аналізу інвестиційної діяльності, методологія його дослідження ґрунтується на використанні загальнонаукових та конкретнонаукових методів дослідження. При тому, загальнонауковими методами дослідження називають такі методичні прийоми, які використовуються загалом усіма науковими галузями та сферами. Серед таких загальнонаукових методів для аналізу інвестиційної діяльності використовують, зокрема: прийоми аналізу і синтезу – для визначення

основних тенденцій інвестування аграрних підприємств, методи індукції та дедукції – для формування аналітичних висновків та узагальнень, прийоми абстрагування і конкретизації – для встановлення основних факторів впливу на інвестиційну діяльність суб'єктів сільськогосподарського підприємництва, метод моделювання – для встановлення форми та взаємозв'язку між чинниками впливу на інвестиційну діяльність та результативними показниками ефективності інвестування, а також методи аналогії, системний аналіз, гіпотетичний метод, аксіоматичний метод та формалізація.

Що стосується конкретних методів вивчення інвестиційної діяльності, то їх основу складають усі методи та прийоми класичного економічного аналізу, які в свою чергу поділяють на: класичні методи обробки аналітичної інформації (середні та відносні величини, методи обробки динамічних рядів, групування, порівняння тощо), методи вивчення взаємозв'язків (елімінування, індексний метод, кореляційно-регресійний аналіз), методи фінансового аналізу, методи інвестиційного аналізу тощо.

Щодо методів інвестиційного аналізу, то Н. Коломієць та О. Коломієць виділяють серед них для аналізу інвестиційної діяльності підприємств три ключові групи. А саме:

1. методи оцінки інвестиційної діяльності на основі співвідношення вхідних та вихідних грошових потоків;
2. методи аналізу ефективності інвестування на основі аналізу основних показників фінансової звітності;
3. методи аналізу ефективності інвестиційної діяльності, які базуються на принципах теорії втрати вартості грошей у часі. [19, с. 102]

Методологія аналізу інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств передбачає проходження стадій дослідження, які представлені на рис.1.7.

Рис.1.7. Стадії дослідження інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств

Для кожного етапу дослідження інвестиційної діяльності суб'єктів підприємництва характерний конкретний набір методичних прийомів.

Основним етапом дослідження є саме аналіз інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств, суть якого полягає в розчленуванні аналізованої проблеми на окремі складові та вивченні їх окремо та у взаємозв'язку. Такими складовими, які слід проаналізувати в контексті вивчення інвестиційної діяльності підприємств, є динамічний та структурний аналіз інвестицій за напрямами та за джерелами фінансування, функціонально-вартісний аналіз інвестиційного проекту, оцінка показників

ефективності інвестиційної діяльності, а також факторний аналіз ефективності інвестування.

Зазначимо, що вивчення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств здійснюється на мікрорівні, тобто на рівні суб'єктів господарювання. Основними джерелами інформації для такого дослідження є фінансова звітність, дані обліку капітальних та фінансових інвестицій, дані про основні показники діяльності сільськогосподарського підприємства, дані бізнес-плану інвестиційного проекту, внутрішня управлінська інформація.

Кінцевим результатом дослідження інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств є формування висновків. Ці висновки готуються виходячи із мети та завдань інвестиційного аналізу. За результатами аналізу важливо встановити стан інвестування, оцінити можливі альтернативні напрями інвестування та їх прибутковість, оцінити показники ефективності інвестиційної діяльності.

Описана на рис.1.7. схема, не передбачає такого важливого етапу як аналіз інвестиційної привабливості підприємства. Річ у тім, що інвестиційна привабливість підприємств інвестиційних реципієнтів оцінюється інвесторами, тобто зовнішніми користувачами, на основі публічної фінансової звітності, ще до прийняття ними рішення про реалізацію інвестицій. Підприємства реципієнти не оцінюють окремо свою інвестиційну привабливість, а більш прискіпливо моніторять основні показники фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності.

Розділ 2. ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Оцінка основних показників діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області

Виробників сільськогосподарської продукції в Україні та Львівській області прийнято розподіляти на дві основні групи: сільськогосподарські підприємства та господарства населення. Характерною особливістю суб'єктів підприємництва обох груп є те, що основним видом їх діяльності є виробництво та реалізація різних видів сільськогосподарської продукції, надання послуг та виконання робіт аграрного спрямування. Проте, сільськогосподарські підприємства, як суб'єкти аграрного підприємництва, мають статус юридичної особи, а господарства населення – фізичної особи.

Розвиток кожної з цих груп виробників тісно пов'язаний із суспільно-політичними процесами, які переживала економіка нашої країни. Так, до початку 90-х років, основним виробником сільськогосподарської продукції були колективні господарства (колгоспи), які потім трансформувались у сільськогосподарські підприємства різних організаційно-правових форм. В 90-х роках селяни почали масово виходити із колгоспів, прагнучи самим господарювати на своїй землі. Особливо активно ці процеси відбувались на західних теренах, до яких відноситься Львівщина. Як наслідок в багатьох випадках не вдалось зберегти майнові комплекси господарств; кількість сільськогосподарських підприємств різко зменшувалась, які і їх частка у виробництві сільськогосподарської продукції.

В свою чергу господарства населення не змогли стати рівноправними суб'єктами аграрного бізнесу, перш за все через роздрібленість, нетоварний характер виробництва, низький рівень інтенсивності виробництва, відсутність стратегії та ринкової орієнтації розвитку. На зламі 2000-х років в Україні виникає особлива група сільськогосподарських товаровиробників –

агрохолдинги, які оперуючи ефектом масштабу, високим рівнем інтенсифікації виробничих процесів, ефективною системою управління, забезпечували високі показники ефективності аграрного виробництва. Позитивна господарська практика агрохолдингів стимулювала новий виток розвитку сільськогосподарських підприємств. Сьогодні, як в Україні, так і у Львівській області, обсяги виробництва продукції сільськогосподарськими підприємствами має позитивну тенденцію до зростання, як і їх частка у загальному виробництві окремих видів сільськогосподарської продукції.

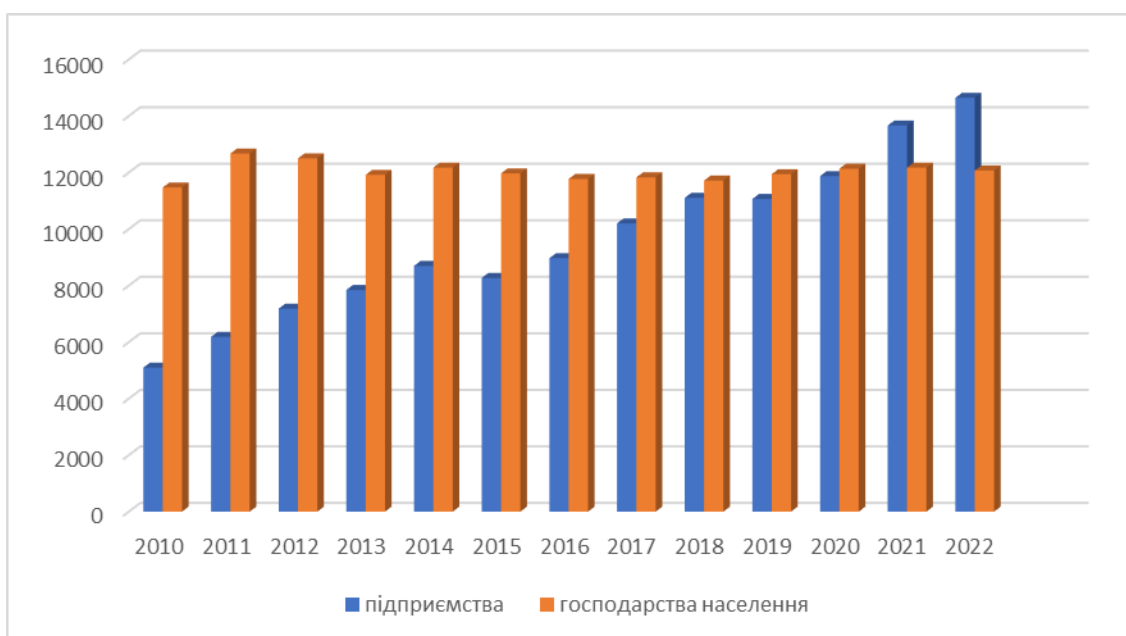

Рис. 2.1. Обсяг виробленої валової продукції сільського господарства у Львівській області за категоріями виробників.

Для економіки Львівської області діяльність підприємств аграрного сектору має важливе значення. Протягом останніх років підприємницький сектор сільського господарства Львівщини виробляв 6,0% валового регіонального продукту області. Як бачимо з рисунку 2.1. за останні десять років спостерігається чітка тенденція до зростання питомої ваги сільськогосподарський підприємств у виробництві валової сільськогосподарської продукції Львівської області. Якщо у 2010 році сільськогосподарські підприємства виробляли 30,8% усієї продукції

сільського господарства, 35,5% продукції рослинництва та 24,6% продукції тваринництва, то у 2022 році їх частка у виробництві усієї сільськогосподарської продукції зросла до 54,8%. Що стосується питомої ваги сільськогосподарських підприємств у виробництві продукції рослинництва, то вона порівняно із 2010 роком зросла на 21,1 відсоткових пункта, порівняно із 2012 роком – на 15,3 в.п., а порівняно із 2018 роком – на 2,5 в.п, та становила у 2022 році 56,6%.

Натомість частка підприємницького сектору у виробництві продукції тваринництва у 2022 році становила 49,9%, що майже у два рази більше порівняно з аналогічним показником 2010 року, та на 12,9 в.п. більше порівняно з 2018 роком.

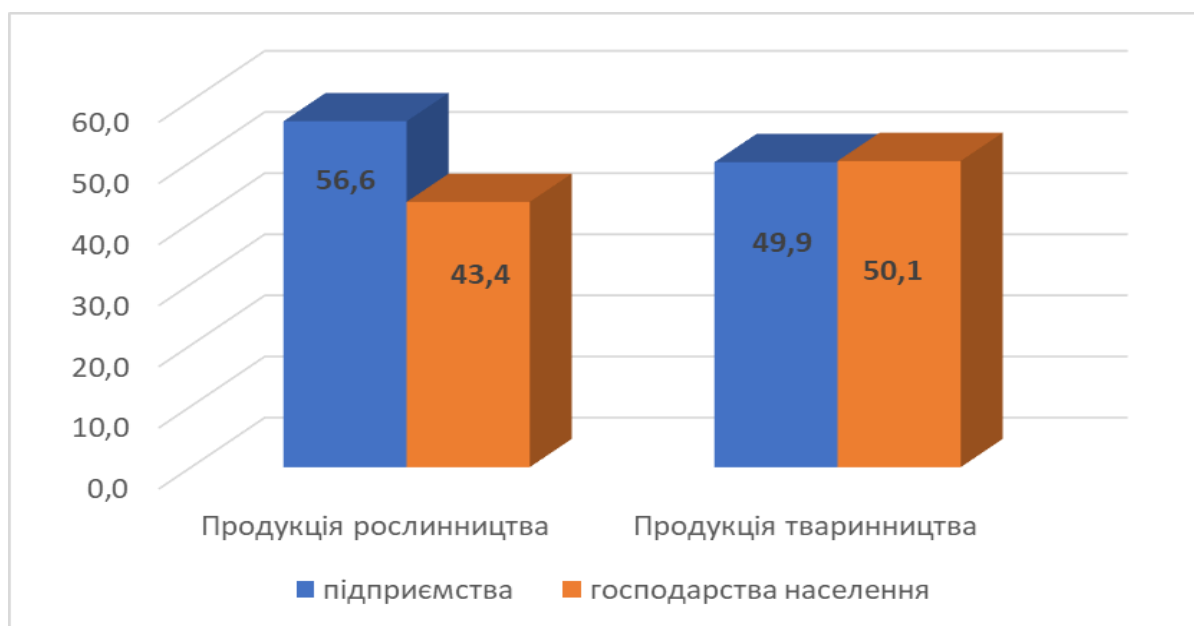

Рис.2.2. Структура виробництва сільськогосподарської продукції у Львівській області, 2022 р.

Отже, частка сільськогосподарських підприємств у виробництві продукції сільського господарства загалом, як і у виробництві продукції рослинництва та тваринництва протягом останніх років зростає. Це вказує на зростання важливості ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств для економіки Львівської області.

Серед сільськогосподарських підприємств Львівщини левову частку займають малі підприємства. Із 1499 підприємств, які здійснювали діяльність за видом економічної діяльності сільське, лісове та рибне господарство 96,1% склали малі підприємства, і лише 3,9% великі та середні підприємства.

При тому, великими та середніми сільськогосподарськими підприємствами у 2021 році реалізовувалось 59,2% від загального обсягу реалізованої підприємницьким сектором сільськогосподарської продукції (робіт та послуг). На частку малих підприємств відповідно припадало 40,8% відповідного показника.

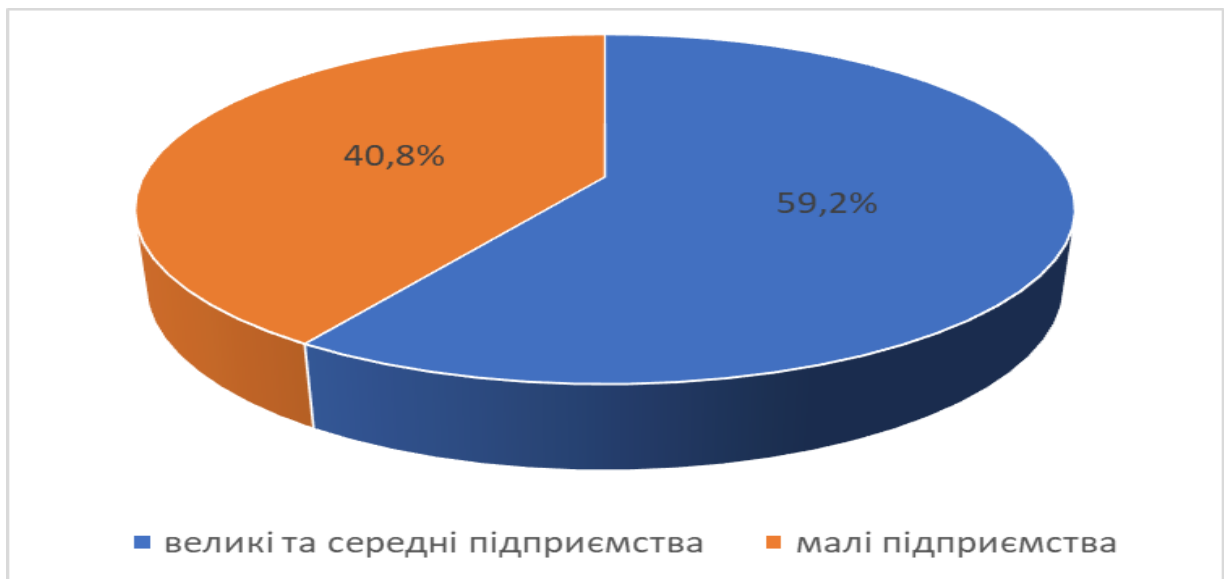

Рис.2.3. Структурний аналіз обсягу реалізації сільськогосподарської продукції сільськогосподарськими підприємствами, 2021 р.

При тому, у великих та середніх підприємствах Львівщини було зайнято 50,1% усіх зайнятих працівників підприємницького сектору. На частку великих та середніх підприємств припадало у 2021 році 53,8% найманих працівників сільського господарства.

Як свідчить таблиця 2.1. у малих сільськогосподарських підприємствах кількість зайнятих працівників в одному підприємстві коливається навколо 4,5 осіб, а найнятих працівників – навколо 4,0 осіб. Для порівняння у великих та середніх підприємствах у 2021 році працювало в середньому 113 осіб, що у 24,5 рази більше ніж у малих підприємствах.

Таблиця 2.1. – Аналіз трудових ресурсів сільськогосподарських підприємств Львівської області

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р у% до 2017 р.
Кількість зайнятих працівників з розрахунку на одне підприємство, осіб	9,3	10,1	10,0	9,0	8,9	96,0
в т.ч. великі та середні підприємства	128,9	140,2	124,1	119,8	113,5	88,0
малі підприємства	4,5	4,4	4,7	4,3	4,6	103,7
Кількість найманих працівників з розрахунку на одне підприємство, осіб	8,7	9,4	9,5	8,5	8,3	95,7
в т.ч. великі та середні підприємства	128,7	140,0	123,9	119,7	113,4	88,0
малі підприємства	3,8	3,7	4,1	3,8	4,0	104,2
Обсяг реалізованої продукції на одного працівника, млн грн	1010,8	1476,0	1684,3	1856,0	2301,4	227,7
в т.ч. великі та середні підприємства	1038,9	1671,9	1937,3	2140,6	2532,5	243,8
малі підприємства	972,5	1151,9	1324,6	1475,1	2031,9	208,9

З таблиці 2.1. ми бачимо, що у великих сільськогосподарських підприємств значно вищі показники продуктивності праці. Так, у 2021 році показник обсягу реалізованої продукції на одного працівника в великих та середніх підприємствах був на 24,6% більший порівняно із аналогічним показником продуктивності праці у малих підприємствах. Зазначимо, що протягом 2021 року малим сільськогосподарським підприємствам вдалось зменшити розрив за продуктивністю праці із середніми та великими за розмірами підприємствами галузі. Протягом 2018-2020 років аналізований показник у великих та середніх підприємствах був в середньому на 45,0% більший порівняно із малими суб'єктами господарювання.

Аналізуючи показники ефективності використання трудових ресурсів, слід відмітити, що загалом у Львівській області, показники продуктивності

праці в сільськогосподарських підприємствах мають позитивну тенденцію до зростання. Про що свідчить аналіз динаміки продуктивності праці проілюстрований на рис.2.4.

Рис.2.4. Аналіз динаміки показників ефективності використання трудових ресурсів в сільськогосподарських підприємствах Львівської області.

Говорячи про аналіз показників ефективності використання трудових ресурсів, слід відмітити, що динаміка обсягу валової продукції з розрахунку на одного працівника є більш показовим трендом, оскільки менше піддається впливу інфляційних чинників. Більший розмах варіації показника обсягу реалізованої продукції з розрахунку на одного працівника спричинений дією інфляції, оскільки розрахунки здійснюються на основі реальних цін, а не умовних постійних цін, які використовуються при обрахунку обсягу валової продукції.

Іншим важливим індикатором діяльності сільськогосподарських підприємств області є розмір та ефективність використання земельних ресурсів. Зазначимо, що підприємства Львівщини, як і більшість сільськогосподарських підприємств України, використовують земельні ресурси на основі права оренди.

Оскільки даних про площі сільськогосподарських угідь в сільськогосподарських підприємствах немає, то аналіз розміру земельних ресурсів здійснювався на основі даних про площі посіву сільськогосподарських культур.

Таблиця 2.2. – Аналіз розміру та ефективності використання земельних ресурсів в сільськогосподарських підприємствах Львівської області.

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р у% до 2017 р.
Площа посіву сільськогосподарських культур, тис.га	365,7	366,7	379	391,7	403,5	110,3
В тому числі:						
зернові	182,7	184,7	203,8	190,1	200	109,5
цукровий буряк	15,5	11,3	11	12,6	14,2	91,6
соняшник	35,2	34,2	25,6	30,5	40,5	115,1
ріпак	56,6	68,6	65,8	67	51,3	90,6
картопля	1,8	1,8	1,7	1,9	2,3	127,8
овочі	1,4	1,4	1,7	1,8	1,7	121,4
Припадає площ посіву з розрахунку на:						
одне підприємство	283,3	277,0	294,7	290,8	288,6	101,9
одного працівника	30,3	27,2	28,5	31,7	32,5	107,2
Обсяг реалізованої продукції на 1 га посіву культур, тис.грн	30,4	51,1	56,5	56,1	66,7	219,2
Обсяг виробленої продукції на 1 га посіву, тис. грн	39,9	63,8	61,6	56,9	67,5	169,1
Додана вартість за витратами виробництва на 1 га посіву, тис.грн	15,5	25,9	21,8	23,9	23,2	149,7

За результатами аналізу встановлено, що площі посіву сільськогосподарських культур в підприємствах області збільшилась на 10,3% або на 37,8 тис.га. Останні десять років ми спостерігаємо тенденцію до зростання обсягів земельних ресурсів в сільськогосподарських підприємствах з одночасним його зменшенням в господарствах населення. Якщо у 2011 році

сільськогосподарські підприємства обробляли 43,1% усіх площ посіву сільськогосподарських культур, то у 2021 році – вже 56,2%.

В розрізі видів сільськогосподарських культур, протягом 2017-2021 року найбільшим абсолютним приростом виділяється динаміка площі посіву зернових, яка у 2021 році порівняно з 2017 роком зросла на 17,3 тис.га. При тому, найбільшим відносним показником динаміки (темпом зростання) характеризується зміна площі посіву картоплі, яка зросла на 27,8% або 0,5 тис.га.

Що стосується землезабезпеченості виробництва в підприємницькому агросекторі, то протягом 2017-2021 років ми спостерігаємо позитивну тенденцію до зростання площ посіву з розрахунку на одне підприємство та на одного працівника.

Позитивною динамікою характеризується і ефективність використання земельних ресурсів в сільськогосподарських підприємствах. А саме, у 2021 році з розрахунку на 1 га площ посіву обсяг реалізованої підприємствами продукції зріс порівняно з 2017 роком більше ніж у два рази або на 36,3 тис.грн, обсяг виробленої продукції збільшився за аналізований період на 69,1% або 27,6 тис.грн., а розмір доданої вартості за витратами виробництва – на 49,7% або 7,7 тис.грн..

Аналізуючи розмір площ посіву в аграрних підприємствах Львівщини, слід звернути увагу на регіональне розпорощення даного показника. Так, виходячи із даних представлених з рис.2.5, найбільші площі посіву сільськогосподарських культур зосередженні у Львівському районі, сільськогосподарські підприємства якого обробляють 24,3% усіх посівних площ. При тому, в Львівському районі зосереджено 25,0% площ посіву зернових підприємницького сектору області, 23,1% - площ посіву технічних культур, 62,5% - площ під картоплею та 30,6% площ під овочами.

Рис.2.5. Регіональна структура площ посіву сільськогосподарських культур в підприємствах Львівської області, 2021 р.

Значна частка площ посіву сільськогосподарських культур припадає на Золочівський (20,9%) та Червоноградський (18,4%) райони. Найменшими площами посівів характеризуються підприємства Дрогобицького району, який посуті є найменшим за загальною площею районом області.

Ключовим фактором виробництва в сфері агробізнесу є розмір авансованого капіталу, який визначається як сума основного та оборотного капіталу підприємства. Для сільськогосподарських підприємств, які апріорі характеризуються високим рівнем капіталомісткості важливим є розмір необоротного капіталу або необоротних активів. До складу необоротних активів входять основні засоби, які власне складають основну частину майна підприємства. В свою чергу основні засоби, як засоби виробництва тривалого періоду використання, поділяються на будівлі та споруди, машини та обладнання, транспортні засоби тощо. Характерною особливістю основних засобів є їх часткова участь у формуванні собівартості сільськогосподарської продукції. Окрім основних засобів до складу необоротних активів відносять довгострокові біологічні активи (основне стадо корів, коней, свиноматки, кнури, а також багаторічні насадження), які тривалий період вважались

основними засобами, проте тепер виділені в окремий вид необоротних активів.

Поруч із необоротними активами, життєздатність аграрного виробництва забезпечують оборотні активи. До складу яких відносять: матеріальні оборотні активи або запаси, дебіторську заборгованість та грошові кошти. При тому перша група оборотних активів має матеріальну уречевлену форму, а дві останні грошову неуречевлену форму.

Аналізуючи майно підприємств не можна оминати увагою джерела його формування. Зазвичай сільськогосподарські підприємства формують основну частину свого майна (майже всі необоротні активи та частину матеріальних запасів) за рахунок власного капіталу. В складі якого розрізняють вкладений (статутний, пайовий, додатковий) капітал та зароблений (нерозподілений прибуток) капітал. Важливим джерелом фінансування господарської діяльності підприємств є довгострокові зобов'язання, які також можуть виступати джерелами формування основних засобів та запасів. Натомість короткострокові зобов'язання є нормальними джерелами фінансування поточної виробничої діяльності та покриття дебіторської заборгованості.

Аналіз майнового стану сільськогосподарських підприємств Львівщини показав, що середньорічна вартість активів протягом 2017-2021 років збільшилась майже у два рази. При тому, середньорічний темп зростання активів підприємств за аналізований період становив 119,1%. Оскільки значення середньорічного темпу зростання вартості авансованого капіталу перевищувала середньорічні темпи інфляції (110,7%), то це вказує на реальне збільшення активів сільськогосподарських підприємств. При тому вартість необоротних активів збільшилась на 6573,4 тис.грн або більше ніж у 2,4 рази, а вартість оборотних активів – на 13121,0 тис.грн або 88,6%.

Таблиця 2.3. – Аналіз забезпеченості сільськогосподарських підприємств Львівської області майном

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. до 2019 р., %
Середньорічна вартість активів, млн. грн.	19488,3	25476,6	35210,1	34932,7	39182,1	201,1
в тому числі:						
необоротні активи	4676,8	6093,6	7956,4	9381,9	11250,3	240,6
оборотні активи	14810,2	19381,7	27252,6	25547,0	27931,2	188,6
необоротні активи та групи вибуття	1,3	1,2	1,0	3,8	0,6	52,1
Середній рівень капіталізації підприємств, тис. грн	13980,1	17753,7	25078,4	24141,5	26138,8	187,0
Припадає активів підприємств з розрахунку:						
на 1 га посівів, грн	53290,4	69475,3	92902,6	89182,3	97105,6	182,2
на 1 працівника, грн	1614,3	1890,2	2648,2	2830,9	3154,0	195,4

З таблиці 2.3. видно, що середній рівень капіталізації сільськогосподарських підприємств області зріс на 87,0%. При тому, рівень капіталозабезпеченості підприємств, тобто вартості активів з розрахунку на 1 га земельних ресурсів зріс на 82,2%, а показник вартості активів з розрахунку на одного працівника збільшився на 95,4%.

Зазначимо, що зростання активів сільськогосподарських підприємств відбувалось нерівномірно, що зумовило збільшення частки необоротних активів підприємств із 24,0% у 2017 році до 28,7% у 2021 році.

Для сільськогосподарських підприємств Львівської області характерною є непропорційна структура активів. Станом на кінець 2021 року надто великою була частка оборотних активів – 69,4%. В той час, як на

необоротні активи припадало лише 30,6% всього авансованого капіталу підприємства.

Як видно із рис.2.6., найбільшу частку в структурі необоротних активів підприємств агробізнесу склали основні засоби та нематеріальні активи (69,8%). При тому, вартість нематеріальних активів була надто мізерною, а їх частка складала 0,0%. Зазначимо, що в структурі необоротних активів немає інвестиційної нерухомості, частка якої серед активів сільськогосподарських підприємств також наближається до 0,0%. Відмітимо, також, що 9,9% в структурі необоротних активів займають незавершені капітальні інвестиції. При тому їх абсолютне значення протягом останніх п'яти років збільшилось майже у 2,6 рази. Натомість зменшилась вартість довгострокових фінансових інвестицій, що проявилось у зменшенні їх питомої ваги у структурі необоротних активів до 4,3%.

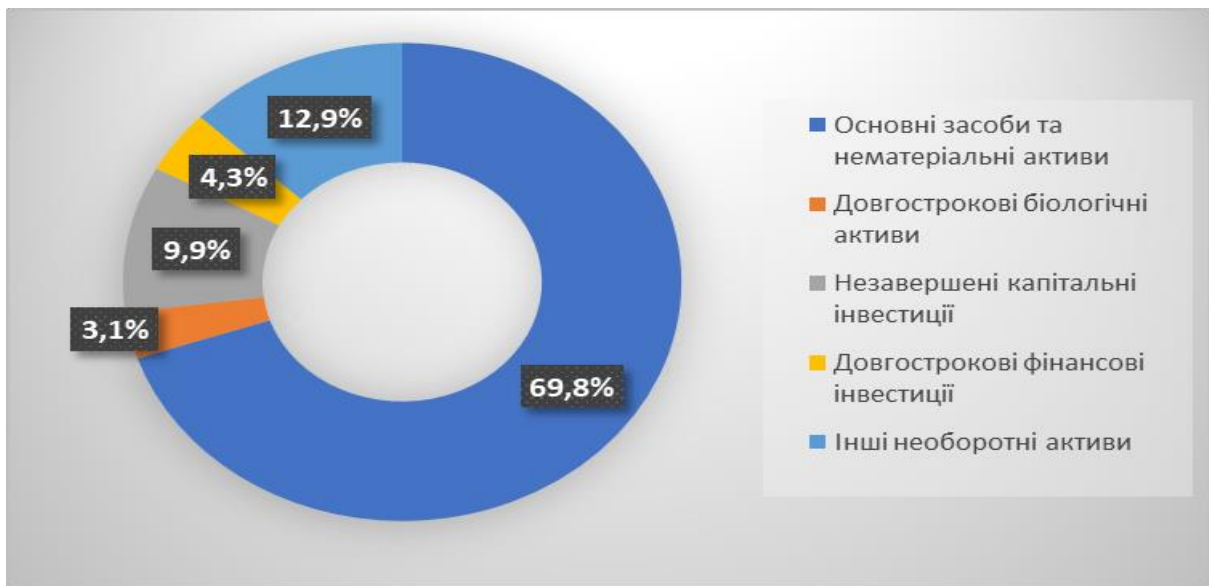

Рис.2.6. Структура необоротних активів сільськогосподарських підприємств Львівської області.

Позитивна динаміка вартості необоротних активів та залишкової вартості основних фондів, як основної складової необоротних активів, спричинила позитивне зростання показника фондозабезпеченості та фондоозброєності сільськогосподарських підприємств. Протягом 2017-2021

років у Львівській області фондозабезпеченість підприємств аграрної сфери, яка характеризує співвідношення між основними засобами та земельними ресурсами підприємств, зросла на 32,8%, а фондоозброєність, яка віддзеркалює співвідношення основних засобів та трудових ресурсів підприємства, зросла, відповідно, на 51,3%.

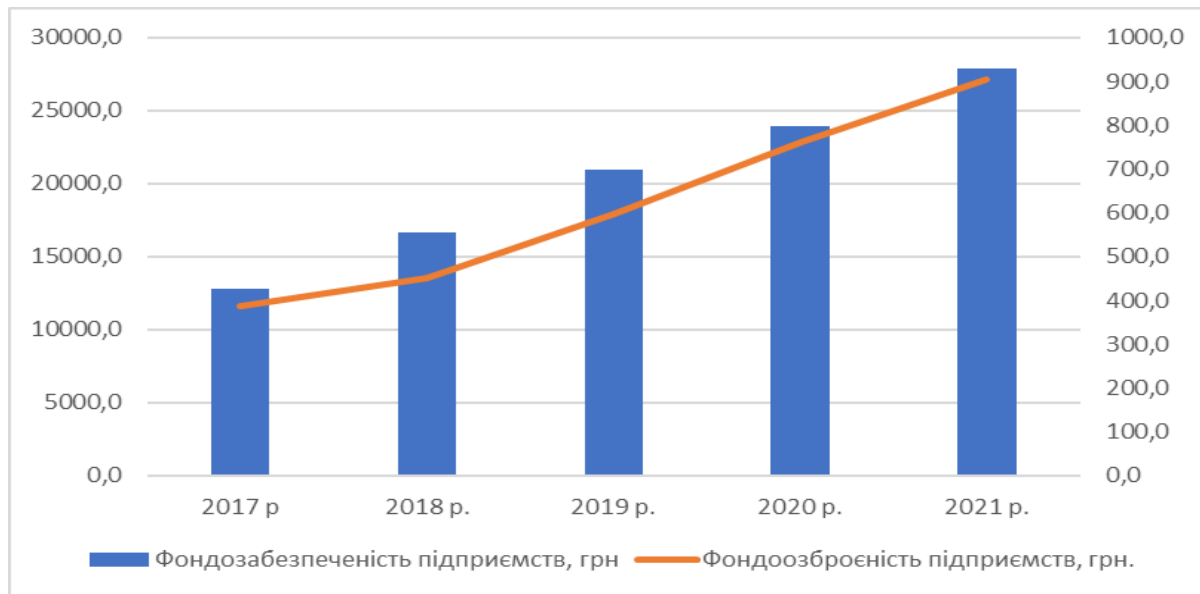

Рис.2.7. Динаміка забезпеченості сільськогосподарських підприємств Львівської області основними засобами.

Що стосується оборотних активів, то як ми вже зазначали, вони складають близько 70,0% майна підприємства. Протягом останніх п'яти років вартість оборотних активів зросла на 88,6%. Вартість оборотних активів збільшувалась як за рахунок збільшення матеріальної складової (запасів та поточних біологічних активів), так і за рахунок збільшення дебіторської заборгованості за розрахунками. Зазначимо, що близько 60% оборотних активів складають дебіторська заборгованість, лівова частина якої це дебіторська заборгованість за розрахунками. Така велика частка дебіторської заборгованості суттєво впливає на фінансовий стан підприємств. З однієї сторони, збільшення дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги вказує на кредитування сільськогосподарськими підприємствами споживачів. Відтермінування розрахунків за відвантаженою продукцією,

виконані роботи та надані послуги збільшує період обороту активів підприємств та значно знижує їх ділову активність. Проте, з іншої сторони, те що активи зосереджені в дебіторській заборгованості краще, ніж би вони були зосередженні в матеріальних запасах чи готовій продукції. Тобто, якщо в оборотних активах переважають запаси ліквідність підприємства є найнижчою, якщо переважає дебіторська заборгованість – середньою, а якщо переважають грошові кошти – найвищою.

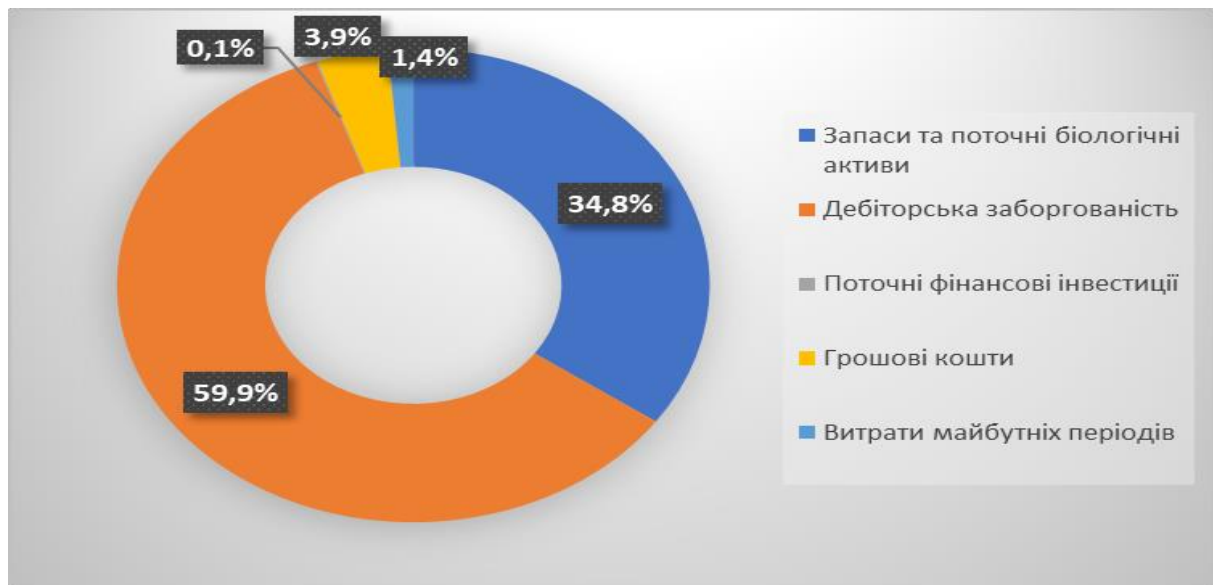

Рис.2.7. Структура оборотних активів сільськогосподарських підприємств Львівської області.

Отже, ми попередньо можемо говорити про середній рівень ліквідності сільськогосподарських підприємств. Для більш точного висновку про ліквідність балансу сільськогосподарських підприємств, структуру його активів слід порівняти із відповідними групами пасивів. При тому поівноються групи активів за ступенем ліквідності із групами пасивів за ступенем терміновості погашення.

Майно підприємств повинно балансуватись із джерелами його формування, тобто активи мають дорівнювати пасивам суб'єктів господарювання. Відповідно динаміка вартості пасивів аналогічна показникам динаміки активів підприємства.

Що стосується структури пасивів сільськогосподарських підприємств, то як видно із рис.2.8., частка власного капіталу складає 45,0%, що менше за критично допустиму межу 50%. Така низька частка власного капіталу вказує на високий рівень залежності сільськогосподарських підприємств від зовнішніх кредиторів. Особливо турбує, що серед позиченого капіталу домінує поточна кредиторська заборгованість, а саме поточна заборгованість за розрахунками, термін погашення якої може наступити будь якої миті.

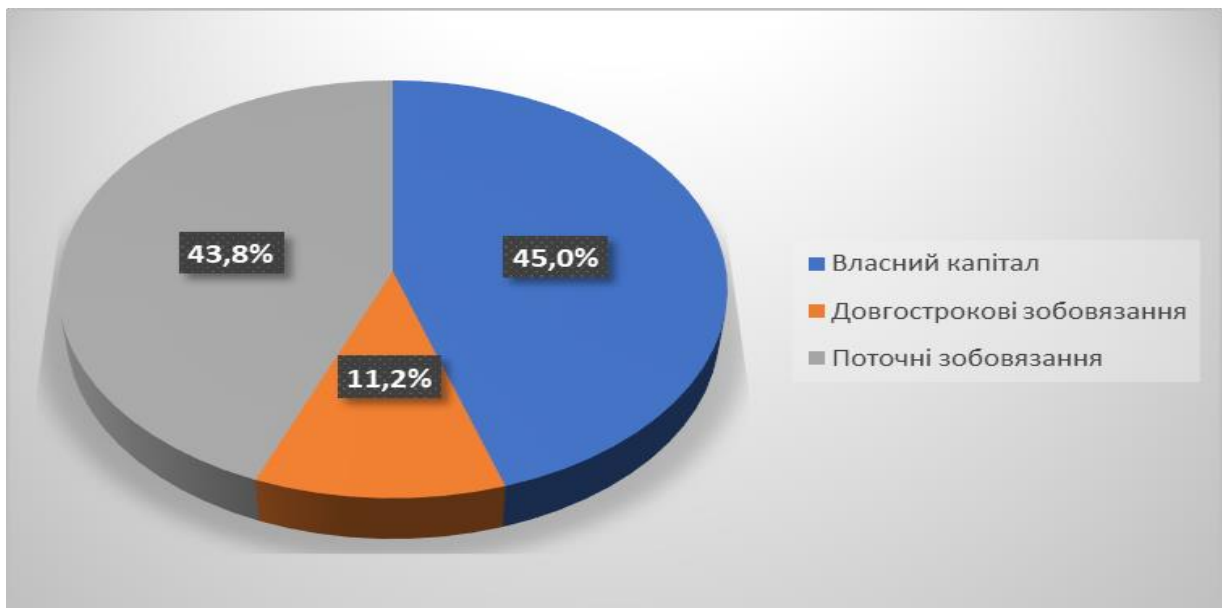

Рис.2.8. Структура джерел формування майна сільськогосподарських підприємств Львівської області.

Для оцінки фінансового стану підприємств особливо актуальним є динаміка показника власного оборотного капіталу, який характеризує частку оборотних активів сформованих за рахунок власного капіталу.

Представлений в таблиці 2.4. аналіз показує, що протягом 2017-2021 років середньорічна вартість власного оборотного капіталу сільськогосподарських підприємств мала тенденцію до зростання. Слід відмітити, що у 2018 році підприємствам не вистачало власного капіталу для формування не лише оборотних активів, а й основних засобів. Це було зумовлено негативним значенням нерозподіленого прибутку (непокритого збитку), яке значно перевищувало вартість зареєстрованого капіталу,

резервного капіталу та додатково вкладеного капіталу. Як наслідок, у 2018 році майже всі показники фінансової стійкості підприємств набули від'ємних значень, тобто не мали економічного сенсу.

Таблиця 2.4. – Аналіз фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств Львівської області

Показник	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. до 2019 р., %
Середньорічна вартість власного оборотного капіталу, млн. грн.	4076,3	-37063,2	3717,2	2778,9	4315,4	105,9
Коефіцієнт забезпеченості власним оборотним капіталом	0,275	-1,912	0,136	0,109	0,155	56,1
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,466	1,197	0,318	0,229	0,277	59,5
Коефіцієнт фінансової автономії	0,45	-1,22	0,33	0,35	0,40	88,4
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,520	-1,148	0,393	0,428	0,498	95,8

Загалом, ми спостерігаємо погіршення фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств. Це проявляється у зменшенні коефіцієнта забезпеченості власним оборотним капіталом на 43,9%, коефіцієнта маневреності власного капіталу – на 40,5%, коефіцієнта фінансової автономії на 11,6% та коефіцієнта фінансової стійкості на 4,2%.

Кінцевим показником ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств та ефективності використання наявних ресурсів є фінансовий результат до оподаткування. Основою даного показника є фінансовий результат від операційної діяльності до якого додається сальдо фінансових доходів та витрат та сальдо доходів та витрат від участі в капіталі. В свою чергу фінансовий результат від операційної діяльності формується на основі

валового доходу від реалізації продукції та сальдо інших операційних доходів та витрат.

Рис.2.9. Динаміка результатів діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області.

Аналіз динаміки результатів діяльності сільськогосподарських підприємств показав, що загалом підприємницький сектор агробізнесу має позитивне сальдо фінансових результатів діяльності, окрім 2015 року коли фінансовий результат збиткових підприємств перевищив фінансовий результат прибутових. Протягом останніх десяти років рентабельність операційної діяльності сільськогосподарських підприємств також мала позитивні значення.

2.2. Аналіз інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області

Як уже йшлося вище інвестиційна діяльність суб'єктів господарювання є складовою інвестиційного процесу. А.І. Гулей, зазначає, що підприємства є ключовими суб'єктами інвестиційного процесу. При тому, суб'єкти господарювання, в тому числі і сільськогосподарські підприємства, можуть в інвестиційному процесі відігравати роль інвестиційного донора (вкладника інвестиційних ресурсів) або інвестиційного реципієнта (одержувача

інвестиційних ресурсів). Зв'язок між донорами та реципієнтами інвестицій проявляється в спільній меті інвестування – одержання інвестиційного доходу [11, с.17].

І.В. Кривов'язюк зазначає, що одним із основних завдань аналізу інвестиційної діяльності є власне забезпечення досягнення спільної мети інвестування, тобто одержання максимального інвестиційного доходу або ефекту від інвестиційної діяльності [21, с.89].

Відмітимо, що ефект від інвестиційної діяльності значною мірою залежить від ролі сільськогосподарського підприємства в інвестиційному процесі, від мети інвестування, від напряму та виду активів в які вкладаються інвестиційні ресурси.

Зазвичай інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств Львівщини зводиться до освоєння інвестиційних потоків, лише мала частка великих або середніх підприємств здійснює інвестиції у розвиток власного бізнесу. В такому випадку метою інвестиційної діяльності є максимальне освоєння інвестиційних ресурсів задля розширення виробничих потужностей, вдосконалення технологій виробництва, підвищення ефективності виробничої діяльності, а з тим і одержання в майбутньому економічного ефекту. Сільськогосподарські підприємства здійснюючи інвестиційну діяльність дбають перш за все за вдосконалення виробничих бізнес-процесів, екстраполюючи майбутній економічний ефект. Для сільськогосподарських підприємств, які виступають донорами інвестицій важливим є період окупності інвестицій та рівень їх рентабельності. Власне вони ставлять перед собою мету одержати інвестиційний прибуток в максимально короткому періоді часу.

Як свідчать результати аналізу динаміки капітальних інвестицій в сільськогосподарський підприємницький сектор Львівщини (рис.2.10), протягом останніх років зберігається чітка тенденція до зростання абсолютного значення даного показника. Поміж те, відмітимо зростання

частки аграрних капітальних інвестицій в загальному їх обсязі по Львівській області.

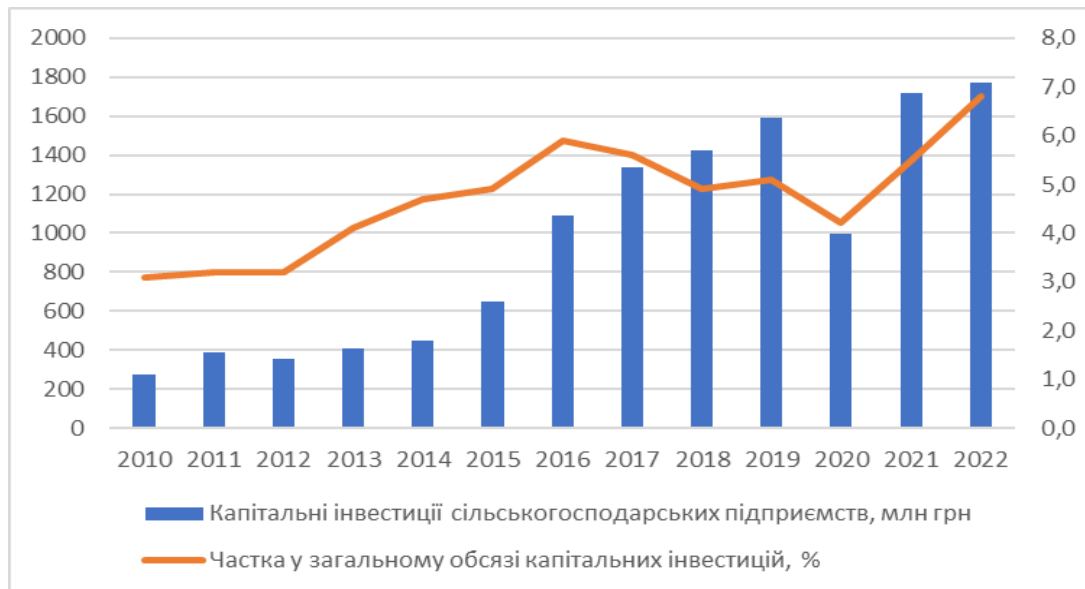

Рис.2.10. Аналіз динаміки показників інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області.

Так, у 2022 році обсяг капітальних інвестицій збільшився порівняно з 2010 роком більше ніж у 6,4 разу або на 1496,1 млн.грн, їх частка зросла більше ніж у 2 рази або на 3,8 відсоткових пункта. Різкий сплеск надходження капітальних інвестицій в сільське господарство Львівської області відбувся у 2016 році, коли їх загальний обсяг збільшився на 442,4 млн.грн або 68,1%. Наступні три роки капітальні інвестиції сільськогосподарських підприємств зростали в середньому на 15% щорічно.

Якщо порівнювати динаміку капітальних інвестицій у 2022 році порівняно із 2017 роком, то темпи зростання капітальних інвестицій дещо сповільнились. А саме, загальний обсяг капітальних інвестицій в сільськогосподарські підприємства збільшився на 432,7 млн.грн або на 32,3%. При тому частка капітальних інвестицій в сільське господарство порівняно з іншими видами економічної діяльності зросла на 1,2 відсоткових пункту.

Зазначимо, що сільське господарство Львівщини не є лідером за обсягом капітальних інвестицій. Із питомою вагою в галузевих капітальних

інвестицій 2,7%, сільськогосподарські підприємства області займали у 2021 році 17-18 позицію серед регіонів України. При тому лідером за питомою вагою капітальних інвестицій в сільське господарство є сільськогосподарські підприємства Київської області, на долю яких припадає 9,8% усіх капітальних інвестицій вкладених в аграрний бізнес.

Зазначимо також, що у 2020 році був певний спад інвестиційної активності сільськогосподарських підприємств щодо здійснення капітальних вкладень. Так, у 2020 році порівняно із 2019 роком обсяг капітальних інвестицій зменшився на 588,8 млн.грн або на 37,1%, а частка капітальних інвестицій в сільське господарство в загальнообласному обсязі капітальних інвестицій зменшилась до рекордно низьких 4,2%.

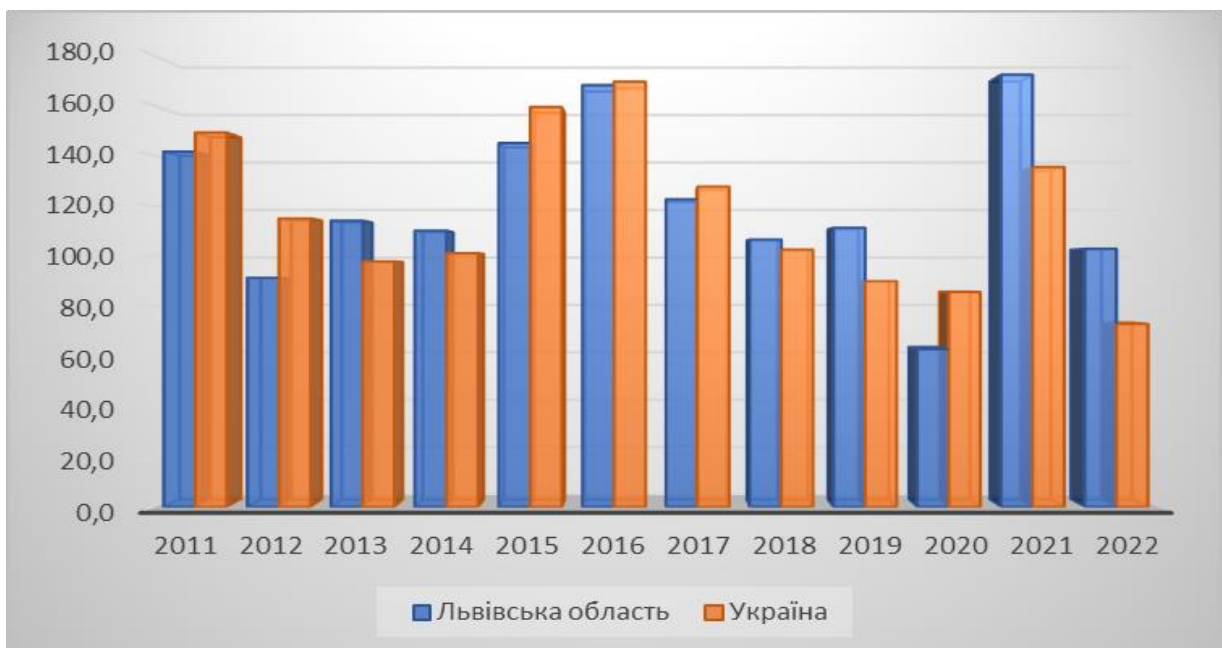

Рис.2.11. Порівняльний аналіз індексів капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств.

Загалом, як показує рис.2.11., динаміка капітальних інвестицій в сільськогосподарські підприємства Львівської області повторює загальноукраїнські тенденції. Тобто, незважаючи на певні скорочення капітальних інвестицій в окремих часових періодах, загалом сільськогосподарські підприємства здійснюють розширене відтворення активно залучаючи капітальні інвестиції.

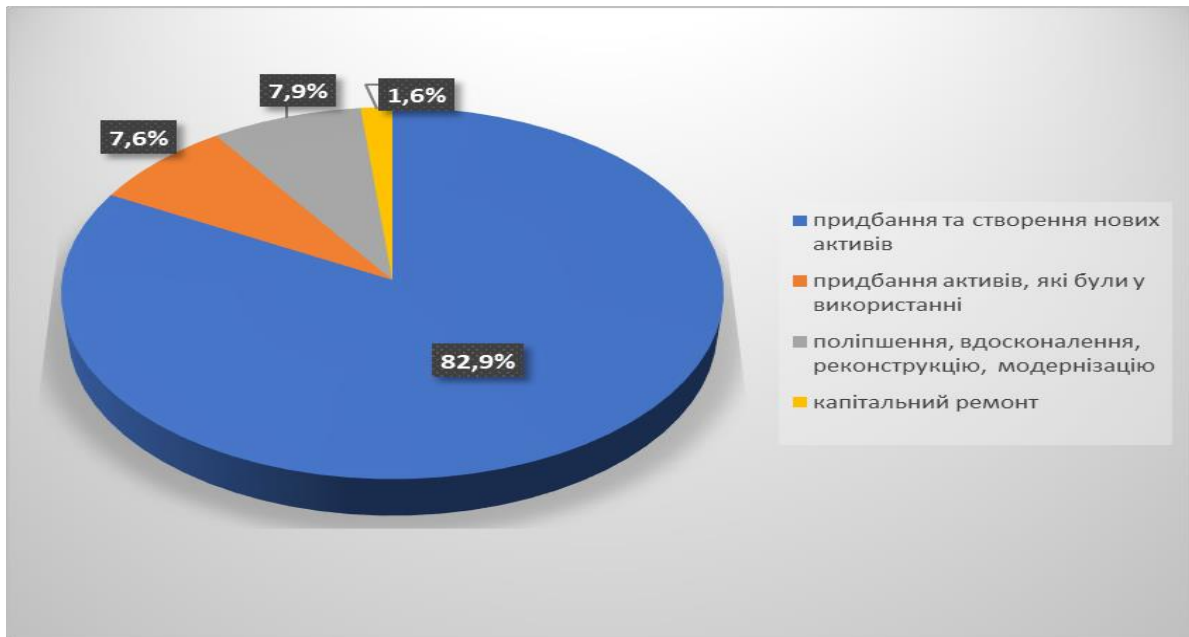

Рис.2.12. Напрями вкладення капітальних інвестицій сільськогосподарськими підприємствами.

Основними напрямками вкладання інвестицій в сільськогосподарські підприємства є придбання та створення нових активів. Загалом у 2021 році за даним напрямом підприємницьким сектором було залучено 82,9% капітальних інвестицій. Приблизно однакова частка капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств припадає на придбання активів, які були у використанні (7,6%) та на поліпшення, вдосконалення, реконструкцію та модернізацію активів (7,9%).

Як свідчить рисунок 2.13., основна частина капітальних інвестицій, а саме близько 50% вкладалось у машини, обладнання та інвентар. При тому, протягом останніх трьох років ми спостерігаємо збільшення питомої ваги інвестицій в даний вид активів із 47,8% у 2019 році до 52,0% у 2021 році. Натомість зменшилась частка інвестицій в нежитлові приміщення із 17,4% до 14,8%. Порівняно сталою залишилась питома вага інвестицій в транспортні засоби (16,5%) та довгострокові біологічні активи (9,8%). Надто малою, незважаючи на зняття мораторію на продаж землі, залишилась частка інвестицій в земельні ділянки (0,5%). Загалом близько 97,5-98% капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств склали інвестиції в

матеріальні активи, і лише 2,5-2,0% припадає на інвестиції в нематеріальні активи.

Рис.2.13. Структура розподілу капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств за видами активів.

Аналіз обсягу та забезпеченості сільськогосподарських підприємств Львівської області капітальними інвестиціями в період з 2017 року по 2021 рік показав, що загалом обсяг капітальних інвестицій зріс на 28,6%. Найвищим рівнем приросту капітальних інвестицій характеризувався 2021 рік, коли капітальні інвестиції в агробізнес Львівщини зросли на 721,8 млн.грн. В середньому на одне підприємство припадало 1064,7 тис.грн капітальних інвестицій.

Протягом аналізованого періоду зафіксовано зростання на 18,7% обсягу капітальних інвестицій з розрахунку на одне сільськогосподарське підприємство. Дані таблиці 2.5. свідчать про зростання рівня забезпеченості підприємницького сектору реальними капітальними інвестиціями. Так, розмір інвестицій з розрахунку на одного найманого працівника зріс на 24,9%, а з розрахунку на 1 га посівів сільськогосподарських культур – збільшився відповідно на 16,5%.

Таблиця 2.5. – Аналіз розміру капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств Львівської області.

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2017 р.
Капітальні інвестиції, млн грн	1338,80	1427,30	1588,30	999,50	1721,30	128,6
Приріст капітальних інвестицій, млн.грн	246,70	88,50	161,00	-588,80	721,80	292,6
Капітальні інвестиції на одне підприємство, тис.грн	1037,0	1078,0	1235,1	742,0	1231,3	118,7
Капітальні інвестиції на одного працівника, тис.грн	110,9	105,9	119,5	81,0	138,6	124,9
Капітальні інвестиції на 1 га посівів с.г. культур, тис.грн	3,66	3,89	4,19	2,55	4,27	116,5

Зростання капітальних інвестицій в сільське господарство Львівщини відбувалось нерівномірно. Перш за все це проявляється у зростанні інвестицій в сфері вирощування однорічних і дворічних культур, до яких власне відносяться зернові та технічні культури. В результаті частка даного виду економічної діяльності в структурі аграрних капітальних інвестицій склала 78,6%. Друге місце в структурі капітальних інвестицій за видами сільськогосподарської продукції із часткою 16,9% займає тваринництво.

Отже, нарощування капітальних інвестицій в вирощування продукції рослинництва корелюють із галузевою трансформацією аграрного бізнесу. Сільськогосподарські підприємства, спираючись на позитивний досвід вирощування експорто-орієнтованих видів продукції, зосереджують свою інвестиційну діяльність в галузі зерновиробництва, соняшникарства, ріпаківництва та соєвництва.

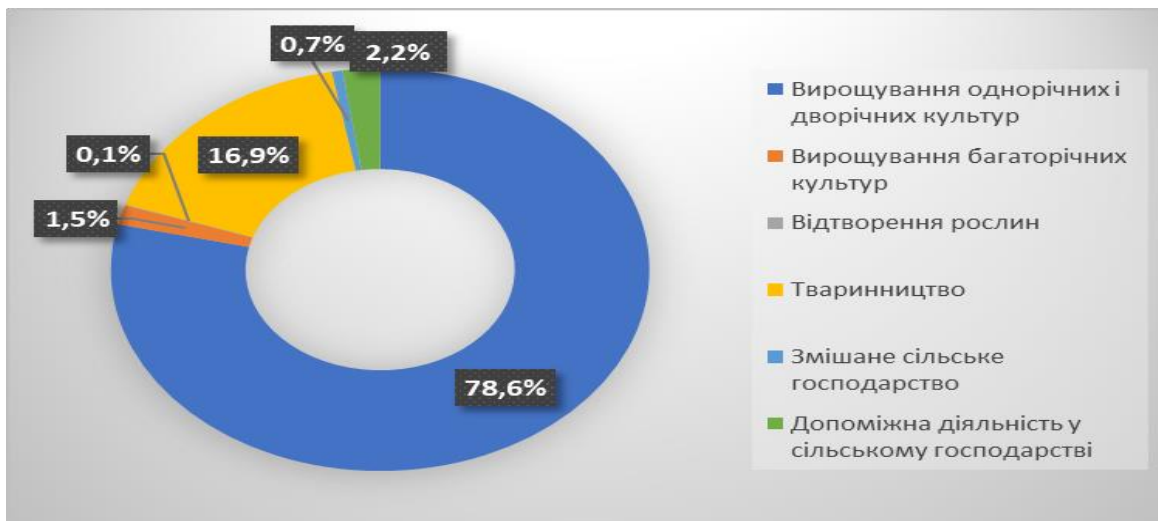

Рис.2.14. Структура капітальних інвестицій підприємств за видами сільськогосподарської діяльності.

Узагальнюючи результати структурного аналізу капітальних інвестицій можна зробити висновок, що основна частка капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств Львівщини спрямовується на придбання нових машин та обладнання для вирощування однорічних та дворічних сільськогосподарських культур (зернових, соняшнику, сої, озимого ріпаку тощо).

Рис.2.15. Розподіл капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств за напрямками та видами діяльності.

Близько 15,0% капітальних інвестицій підприємств, які займалися виробництвом продукції тваринництва спрямовувалось на поліпшення, вдосконалення, реконструкцію та модернізацію діючих активів. Зазначимо, що найвищий показник серед видів сільськогосподарської діяльності. Для порівняння, сільськогосподарські підприємства, які займаються вирощуванням однорічних та дворічних культур, спрямовують на покращення діючих активів лише 6,5% своїх капітальних інвестицій, а підприємства – виробники багаторічних культур – 5,5%.

Поряд з капітальними інвестиціями вагомим чинником розвитку сільськогосподарських підприємств є прямі іноземні інвестиції. За своєю економічною сутністю це реальні інвестиції, які здійснюються нерезидентами України у вітчизняне сільськогосподарське виробництво. Як і капітальні інвестиції, прямі іноземні інвестиції обліковуються лише для юридичних осіб – суб'єктів господарської діяльності.

Аналіз динаміки обсягу прямих іноземних інвестицій в сільське господарство Львівської області свідчить про скорочення надходження іноземних інвестицій у 2020 році, що корелює із загальною тенденцією зниженні інвестиційної активності в 2020 році. Традиційно значні обсяги прямих іноземних інвестицій за залишками інструментів участі в капіталі спостерігались протягом 2015-2017 років. У 2018 році обсяг іноземних інвестицій зменшився на третину. Протягом 2019 року обсяг прямих іноземних інвестицій був на рівні попереднього року, а в 2020 році зменшився до критичних 11,2 млн.дол., що становило третину від обсягу 2015-2017 року. Вже у 2021 році обсяг ПІІ в сільське господарство Львівської області перевищили рівень 2018-2019 років, а в 2022 році – на 8,7% або на 2,7 млн.дол. США перевищило рівень аналогічного показника в 2015 році.

Зазначимо, що тенденція динаміки частки ПІІ в сільське господарство у загальному обсязі залишків інструментів іноземних інвестицій щодо участі в

капіталі підприємств Львівщини повністю повторювала тенденцію зміни попередньо аналізованого показника.

Рис.2.16. Аналіз динаміки прямих іноземних інвестицій в реальні активи сільськогосподарських підприємств

Як видно з рис.2.16. частка сільськогосподарських підприємств в загальному обсязі прямих іноземних інвестицій протягом 2015-2022 років зменшилась на 0,8 відсоткових пункти, із 2,8% у 2015 році до 2,0% у 2022 році.

Цікавими є результати аналізу надходження прямих іноземних інвестицій в підприємницький сектор Львівщини протягом 2017-2021 років. Перш за все загальний обсяг надходження ПІ зменшився майже на четвертину або на 22,4%. При певній сталості основних ресурсів сільськогосподарських підприємств, це призвело до зменшення надходження іноземних коштів з розрахунку на одне підприємство на 28,3%, з розрахунку на одного працівника – на 24,6%, а з розрахунку на одиницю земельних ресурсів – на 29,6%.

Аналізуючи інвестиційну діяльність сільськогосподарських підприємств Львівщини, а саме прямі іноземні інвестиції, слід особливу увагу звернути на співвідношення прямих іноземних інвестицій та загального

обсягу капітальних інвестицій в даний вид економічної діяльності. Як бачимо, для сільськогосподарських підприємств Львівщини вагомість іноземних інвестицій в процесі інвестування протягом 2017-2021 років зменшилась, про що свідчить зниження аналізованого показника на 27,2 в.п.

Таблиця 2.6. – Аналіз надходження прямих іноземних інвестицій в сільськогосподарські підприємства Львівської області

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2017 р.
Прямі іноземні інвестиції (залишки за інструментами участі в капіталі), млн.дол.	31,4	20,9	21,0	11,2	24,4	77,6
В тому числі з розрахунку на:						
одне підприємство, тис.дол	24,4	15,7	16,3	8,3	17,5	71,7
одного працівника, тис.дол	2,6	1,5	1,6	0,9	2,0	75,4
1 га посівів, тис. дол	86,0	56,9	55,4	28,5	60,5	70,4
Прямі іноземні інвестиції у перерахунку за офіційним курсом НБУ, млн.грн	882,6	577,6	497,2	316,2	666,3	75,5
Прямі іноземні інвестиції у % до капітальних інвестицій, %	65,9	40,5	31,3	31,6	38,7	-27,2 в.п.

2.3. Оцінка впливу інвестиційної діяльності на показники діяльності сільськогосподарських підприємств

Аналізуючи інвестиційну діяльність сільськогосподарських підприємств, особливу увагу слід звернути на її результативність та ефективність. В.В. Рубан зазначає, що ефективність інвестиційної діяльності підприємств являє собою мірило ступеня результативності інвестування. Рівень ефективності інвестицій не має індивідуальної залежності від обсягів,

форм, напрямів чи джерел фінансування. При однакових обсягах інвестування можуть досягатись різні результати, і навпаки, різні обсяги інвестицій можуть призвести до однакових результатів діяльності [37, с.84]. Результатом інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання є інвестиційний дохід або приріст доданої вартості після впровадження інвестиційного проекту. Ефективність інвестиційної діяльності характеризується співвідношенням результату інвестиційної діяльності до інвестиційних витрат, тобто до вартості вкладених інвестиційних ресурсів.

С.Ю. Шевченко звертає увагу на те, що інвестиційна діяльність підприємств тісно пов'язана із кругообігом виробничих фондів, в результаті якого відбувається приріст капітальної вартості активів підприємства, за допомогою якого створюється додатковий продукт, результатом реалізації якого є формування додаткового прибутку [54, с.9].

Оцінюючи ефективність та результативність інвестиційної діяльності, слід наголосити, що особливість інвестицій проявляється у відкладеності результату. Тобто, на початку інвестування пов'язане з інвестиційними витратами, які призводять до приросту активів, що збільшує виробничий потенціал підприємства. Таким чином, інвестування безпосередньо пов'язане із нарощуванням виробничого потенціалу. Після закінчення проекту, тобто після формування додаткових активів, в наступному виробничому циклі розпочинається обрахунок приросту доданої вартості як результату інвестування. Приріст доданої вартості є відправним критерієм визначення рентабельності інвестицій та їх окупності. Зазначимо також, що в результаті інвестиційної діяльності може бути кумулятивний ефект, коли в кожному наступному виробничому циклі зростає розмір доданої вартості.

Для сільськогосподарських підприємств, які характеризуються високим рівнем капіталомісткості, важливим критерієм ефективності інвестицій є порівняння обсягу інвестицій з розміром амортизаційних відрахувань. Лише

за умови перевищення інвестицій над амортизаційним фондом ми можемо говорити про реальне, а не номінальне інвестування.

І.В. Безп'ята висловлює думку, що ефективність інвестиційної діяльності проявляється через забезпечення головної мети інвестування, яка в свою чергу полягає у зростанні продуктивності праці, покращенні матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств, і як наслідок зростання виробництва сільськогосподарської продукції [2, с.3].

Поруч із тим ефективність інвестиційної діяльності проявляється також у певних конкурентних перевагах, які одержують в результаті реалізації інвестиційних проектів підприємства. Ці переваги проявляються у вдосконаленні технології аграрного виробництва, інтенсифікації виробничого процесу, зниженні рівня умовно-постійних витрат з розрахунку на одиницю продукції, покращенні якості продукції, збільшення ймовірності виходу на європейські ринки, а отже і одержання експортної виручки.

Узагальнюючи І.В. Свиноус та Н.І. Свиноус зазначають, що збільшення показників як продуктивність праці, фондоддача, рентабельність операційної діяльності та рентабельність окремих видів продукції свідчать про позитивний вплив на результати господарювання суб'єктів інвестиційної діяльності. Що стосується впливу інвестицій на показники фінансового стану підприємств, то основою для його аналізу є визначення ефекту операційного та фінансового важелю [39, с. 167].

Таким чином, ефективність інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств оцінюється на основі аналізу динаміки системи показників, кожен з яких є критерієм бажаних змін.

При тому, показники ефективності інвестиційної діяльності можна умовно розділити на показники опосередкованої ефективності та показники безпосередньої ефективності. Показниками опосередкованої ефективності є власне збільшення урожайності основних культур, як індикатор вдосконалення технології вирощування, зростання продуктивності праці, як

індикатор вдосконалення матеріально-технічного забезпечення. Що стосується фондівіддачі, то вплив інвестицій на його зміну маю чітко віддалений характер, тобто її збільшення у майбутньому буде слугувати показником ефективності інвестування сьогодні.

Як видно з рис.2.17., показники динаміки ефективності використання трудових ресурсів дещо відстають від індексів капітальних інвестицій. Проте, якщо змістити індекси продуктивності праці на декілька періодів, то прослідковується чітка тенденція до залежності від зміни обсягу капітальних інвестицій. Отже, із зростанням капітальних інвестицій продуктивність праці в сільськогосподарських підприємствах зростає через два роки.

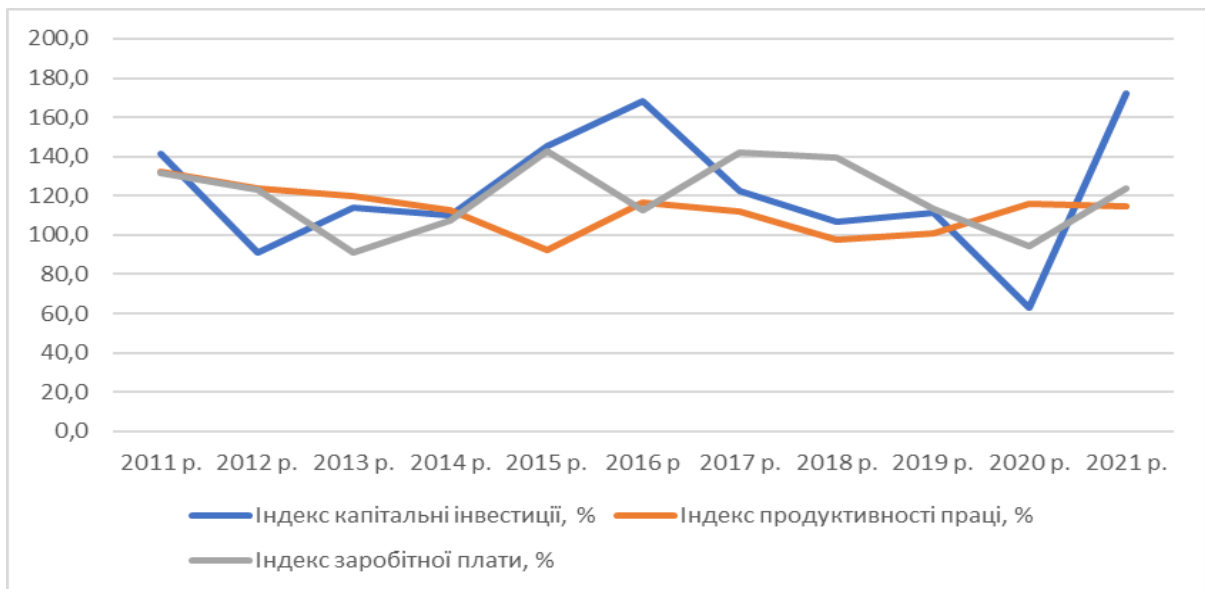

Рис.2.17. Порівняльний аналіз динаміки капітальних інвестицій та показників ефективності використання трудових ресурсів.

Тренд зміни середньорічної оплати праці більш залежить від зміни капітальних інвестицій, а в деяких періодах повністю повторює динаміку індексів капітальних інвестицій.

Що стосується показників опосередкованої ефективності інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області, то їх аналіз представлено у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7. – Аналіз опосередкованої ефективності інвестиційної діяльності в сільськогосподарських підприємствах Львівської області

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2017 р.
Капітальні інвестиції, млн грн	1338,8	1427,3	1588,3	999,5	1721,3	128,6
Виробництво валової продукції на 1 працівника, тис.грн	845,0	823,8	832,1	962,1	1099,8	130,2
Середньомісячна оплата праці 1 працівника, грн	6086,4	7598,2	8747,6	8889,8	10905,8	179,2
Урожайність зернових, ц/га	52,7	56,1	58,8	62,6	69,2	131,3
Урожайність соняшнику, ц/га	21	23,4	28,6	27	25,2	120,0
Фондовіддача, грн	3,12	2,60	1,99	1,81	1,73	55,7

Як видно з таблиці 2.7., протягом аналізованого періоду капітальні інвестиції сільськогосподарських підприємств зросли на 28,6%. В результаті інвестиційної діяльності темпи зростання продуктивності праці та середньомісячної оплати праці 1 працівника значно випереджали темпи зростання капітальних інвестицій. Так, базисний темп приросту продуктивності праці (30,2%) був на 1,6 відсоткових пункта більший ніж темп приросту капітальних інвестицій, а темп приросту середньомісячної оплати праці (79,2%) був відповідно більший на 50,6 відсоткових пункта.

Темпи зростання урожайності зернових протягом 2017-2021 років були майже ідентичні темпу зростання капітальних інвестицій, натомість темп зростання урожайності соняшнику був на 8,6 в.п. меншим.

Що стосується фондовіддачі, то тут ланцюг взаємозалежності дещо складніший. Так, зростання капітальних інвестицій збільшує вартість необоротних активів, в першу чергу вартість основних засобів. Декілька років після купівлі нових активів їх балансова вартість буде максимально великою, що апоріорі знижує показники фондовіддачі. Урівноваження

вартості основних засобів та вартості виробленої продукції відбувається в кінці періоду окупності інвестицій, тобто десь через 7-10 років. Як результат протягом аналізованого періоду фондвіддача під впливом активного зростання вартості основних засобів зменшилась на 44,3%.

Таблиця 2.8. – Аналіз показників економічної ефективності інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівщини

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2017 р.
Виробництво валової продукції на 1 грн капітальних інвестицій, грн	7,62	7,78	6,97	11,88	7,94	104,2
Одержано прибутку на 1 грн капітальних інвестицій, грн	0,86	0,86	0,49	1,52	3,16	366,2
Рівень рентабельності операційної діяльності, %	15,7	8,3	4,3	13,7	24,0	+8,3 в.п.
Рівень рентабельності підприємств, %	9,47	6,20	3,46	6,63	19,03	+9,6 в.п.

Що стосується показників економічної ефективності інвестування в підприємницькому секторі агробізнесу Львівської області, то як видно з таблиці 2.8., виробництво валової продукції з розрахунку на 1 грн капітальних інвестицій зросло 4,2%. При тому обсяг одержаного прибутку сільськогосподарських підприємств з розрахунку на 1 грн капітальних інвестицій зріс майже у 3,7 рази. Зазначимо також зростання на 8,3 в.п. рівня рентабельності операційної діяльності підприємств Львівської області, а також збільшення на 9,6 в.п. рівня рентабельності сільськогосподарських підприємств, що свідчить про позитивний вплив інвестування на результати діяльності сільськогосподарських підприємств.

Розділ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств як інструмент вдосконалення їх інвестиційної діяльності

Незважаючи на позитивні зміни в процесі залучення інвестицій в сільське господарство та активізацію інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств, тих обсягів інвестування замало для повного переоснащення аграрного виробництва та комплексного розвитку аграрного сектору. Як уже йшлося вище, сьогодні інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств характеризується диспропорціями розвитку. Так, основними активними учасниками інвестиційного процесу виступають великі аграрні холдинги та компанії. Вони є основними реципієнтами прямих іноземних інвестицій, вони є активними інвесторами та реципієнтами капітальних інвестицій. Окрім того, ми спостерігаємо дисбаланс у напрямках спрямування інвестиційних ресурсів, більшість яких спрямовується на купівлю техніки для вирощування та збирання зернових та олійних культур. Загалом на вирощування однорічних та дворічних культур спрямовується близько 80% капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств. При тому основна частка цих інвестицій залучається в галузь зерновиробництва та соняшникарства. В той час, як традиційні для Львівщини види сільськогосподарської продукції не одержують такої інвестиційної підтримки свого розвитку.

Таким чином, можна констатувати факт, що сільськогосподарські підприємства Львівської області певною мірою конкурують між собою за інвестиційні ресурси. Особливо ця конкуренція загострюється в умовах відтоку іноземного капіталу, який ми спостерігаємо в період війни.

Для активізації інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств важливе значення має підвищення їх інвестиційної

привабливості. Інвестиційна привабливість це своєрідна характеристика підприємства як об'єкта вкладення інвестиційних ресурсів. Інвестиційна привабливість це основний критерій вибору інвестором об'єкта інвестування, який тісно переплітається з інвестиційною стратегією як інвестора так і реципієнта.

Економічна наука порівняно недавно почала вивчати економічну категорію «інвестиційна привабливість», яка як економічний термін з'явилась в середині 80-х років минулого століття. Цікавим є факт, що незважаючи на специфіку інвестиційного процесу в соціалістичних та постсоціалістичних країнах, вперше даний термін вжили у праці «Інвестиції на підприємстві» білоруські (радянські) економісти Н.А. Русак та В.А. Русак. При тому, вони надавали інвестиційній привабливості підприємства характерного для тих економічних умов змісту розглядаючи її як доцільність вкладення в підприємство вільних грошових коштів [35].

Довгий період не було спеціальних наукових праць, які б досліджували теоретичні основи сутності інвестиційної привабливості. Багато науковців прирівнювали інвестиційну привабливість до оцінки інвестиційних проектів. Провідні західні дослідники інвестиційного процесу взагалі опускали вивчення конкретного об'єкта інвестування, фокусуючи свою увагу на прибутковості чи ризикованості інвестиційних фінансових інструментів.

О.В. Ситник зазначає, що сучасна економічна наука згенерувала низку підходів до визначення економічної суті та змісту категорії «інвестиційна привабливість». Серед плеяди напрямів розуміння сутності інвестиційної привабливості можна виділити два основні підходи. Перший підхід концентрує увагу на трактуванні інвестиційної привабливості як інтегральної характеристики окремих підприємств, які характеризуються певними специфічними ознаками, а другий підхід розглядає інвестиційну привабливість як сукупність певного ряду характеристик підприємства, які характеризують результати його діяльності [41, с.128].

Так, А.А. Садеков дає визначення інвестиційної привабливості як інтегрального показника доречності інвестування капіталу в який-небудь об'єкт, серед яких може бути країна, галузь, регіон, підприємство чи проект. При цьому, автор виділяє дві інтерпретації інвестиційної привабливості. В широкому розумінні інвестиційна привабливість це сукупність різноманітних, як формалізованих, так і неформалізованих факторів та критеріїв, які стимулюють або стримують інвестиційну діяльність підприємств. Проте в більш вузькому розумінні показник інвестиційної привабливості слід розглядати як інтегральний показник чітко визначеного набору формалізованих показників, які характеризують об'єкт інвестування, стандартизованих для коректності зіставлення [5, с. 162].

Як інтегральну характеристику об'єкта інвестування пропонує розглядати інвестиційну привабливість І.О. Бланк. При тому, ця інтегральна характеристика повинна включати як оцінку зовнішніх умов (інвестиційний клімат, рівень розвитку інвестиційної інфраструктури тощо), так і внутрішні можливості підприємства залучити та освоїти інвестиційні ресурси, що в кінцевому результаті впливає на формування дохідності інвестицій і рівень інвестиційних ризиків [8].

В.О. Коюда, Т.І. Лепейко, О.П. Коюда визначають інвестиційну привабливість підприємства як сукупність характеристик його фінансово-господарської та управлінської діяльності, перспектив розвитку та можливостей залучення інвестиційних ресурсів [19].

Як комплексну справедливую характеристику потенційно можливого об'єкта інвестування розглядає інвестиційну привабливість Н.Макарій. При тому, така характеристика має базуватись на кількісній та якісній оцінці зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства [28].

Модерні підходи до визначення сутності інвестиційної привабливості підприємств сформували чотири основні характеристики цієї економічної категорії.

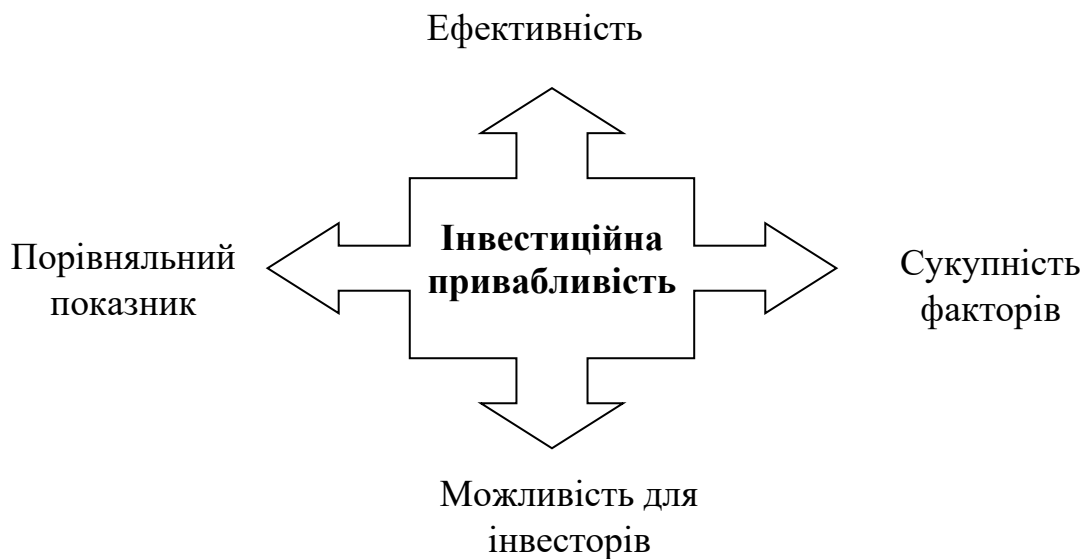

Рис.3.1. Основні характеристики економічної категорії «інвестиційна привабливість»

Інвестиційна привабливість як ефективність проявляється в тому, що зазвичай ймовірна ефективність інвестиційної діяльності спирається на реальні показники ефективності поточної господарської діяльності підприємства. При тому оцінка інвестиційної привабливості передбачає аналіз ефективності операційної та фінансової діяльності, оцінку системи менеджменту та показників фінансового стану.

Суть інвестиційної привабливості як можливості для інвестора полягає в тому, що в даній категорії закладено дуалізм та постійне співставлення інвестиційного потенціалу та інвестиційних ризиків.

Інвестиційна привабливість підприємства є порівняльним показником, бо зазвичай інвестор його використовує для вибору потенційного об'єкта інвестування, порівнюючи з аналогічними показниками інших претендентів на інвестиційні ресурси.

Ю.В. Буднікова та О.М. Таряник під інвестиційною привабливістю вбачають сукупність чинників, оцінка яких характеризує можливість вкладання коштів в той чи інший об'єкт інвестування та одержання економічного ефекту від здійснення цієї операції [6, с.127].

Загалом інвестиційна привабливість об'єкта інвестування це результат багатовимірної взаємодії зовнішніх та внутрішніх чинників. Безумовно рівень інвестиційної привабливості підприємств формується на внутрішньогосподарському рівні. Даний показник формується на основі аналізу майнового стану підприємства, ефективності його діяльності, наявності стратегії розвитку та виконання стратегічних цілей, рівня конкурентоспроможності підприємства та його продукції тощо. Зовнішні чинники впливу на інвестиційну привабливість певним чином коригують оцінку привабливості самого підприємства. Зовнішнє середовище як на рівні країни так і на рівні галузі формує умови здійснення інвестиційної діяльності, та характеризується інвестиційним кліматом.

Інвестиційний клімат це сукупність нормативно-правових, політичних, економічних, соціальних та технологічних чинників, які впливають на прийняття інвестором рішення щодо вкладення інвестиційних ресурсів.

Як зазначають Н.О. Татаренко та А.М. Поручник, інвестори оцінюючи інвестиційну привабливість потенційного об'єкта інвестування в залежності від цілей інвестування, можуть ігнорувати оцінку інвестиційного клімату або брати до уваги лише деякі з них. [49, с.146-147]

Що стосується інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств, то Н.І. Райтер підсумовує, що це система факторів, які формуються як всередині підприємства, так і за його межами та мотивують інвесторів вкладати власні або залучені інвестиційні ресурси в реальні інвестиційні проекти щодо виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції, а також розвитку виробничої, транспортної, логістичної інфраструктури аграрного виробництва.

Оскільки інвестиційна привабливість формується на макроекономічному, галузевому, регіональному та мікроекономічному рівнях, то ця система чинників включає макроекономічні чинники (політичні, економічні, соціальні, технологічні), галузеві чинники (це в першу чергу

ринкові чинники : середня рентабельність галузі, рівень заробітної плати, рівень споживання продукції тощо) та мікроекономічні внутрігосподарські чинники, які в першу чергу характеризуються ступенем інвестиційного ризику [35].

В.М. Ходаківський та М.А. Місевич пропонують розглядати інвестиційну привабливість сільськогосподарських підприємств як економічну категорію, котра характеризується сукупністю фінансово-економічних, соціальних, інформаційних, техніко-організаційних та інших індикаторів, які є основою для прийняття об'єктивного рішення про доцільність вкладання коштів у певний інвестиційний об'єкт [52, с.33].

Ю.В. Вашечко наголошує, що на формування інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств впливає ряд специфічних факторів, які зумовлені особливостями аграрного виробництва. особливо це проявляється у високому рівні ризику недоотримання прибутку через дію природних, кліматичних та територіальних факторів. [7, с.32]

Оцінюючи інвестиційну привабливість сільськогосподарських підприємств слід враховувати галузеві чинники. Сільськогосподарські підприємства характеризуються виробництвом різноманітного набору продуктів, які відносяться до різних галузей, кожна з яких має свої критерії інвестиційної привабливості. Тому для сільськогосподарських підприємств важливо оцінювати інвестиційну привабливість кожний сектор аграрного бізнесу, в якому дане підприємство задіяне.

Для сільськогосподарських підприємств України певною мірою коригує індивідуальну інвестиційну привабливість інвестиційний клімат регіону. Регіональна інвестиційна привабливість особливо актуальна для країн з великими територіальними масштабами та регіональними відмінностями.

Отже, інвестиційна привабливість сільськогосподарських підприємств складається з двох комплексних характеристик це інвестиційний потенціал та

інвестиційні ризики. При тому, ризики інвестиційної діяльності найбільш пов'язані із зовнішніми чинниками, бо зовнішнє середовище є більш динамічне, непередбачуване та мінливе. Окрім того, суб'єкти інвестиційної діяльності, як інвестори так і отримувачі інвестицій, не мають прямого впливу на чинники зовнішнього інвестиційного клімату, а можуть лише приймати рішення виходячи з їх оцінки.

Серед зовнішніх чинників формування інвестиційної привабливості важливу роль відіграє нормативно-правове забезпечення як інвестиційної діяльності зокрема, так і аграрного підприємництва загалом. Провідні економісти, іноземні інвестори та аналітичні інституції свідчать, що інвестиційнопривабливою українська економіка буде лише тоді, коли умови господарювання, в тому числі й умови інвестування відповідатимуть загальноприйнятим економічним законам та принципам. Інвестиційне законодавство України як і вся система права, характеризуються, по-перше, відсутністю чіткого механізму виконання діючих законів; по-друге, наявністю поруч із існуючими законами великої кількості підзаконних нормативно-правових актів, а саме Постанов Кабміну, наказів, листів міністерств та відомств і тощо. Це в свою чергу пов'язано із відсутністю чіткої взаємодії між органами державної влади. Окрім того існують також протиріччя між прийнятими законами, що з одного боку дає можливість для зловживання суб'єктами господарювання деякими нормами, а з іншого – для зловживання працівниками “державного апарату” своїм службовим становищем та порушення чинного законодавства.

Довгий період одним із найбільш дискусійних питань щодо нормативно-правового забезпечення діяльності аграрних підприємств в Україні була проблема власності на землю. До 2019 року ринок землі ніби був відсутній, діяв мораторій на продаж землі іноземцям, а земля не виступала товаром, однак фактично відбувався продаж землі за різними не законними схемами.

Незважаючи на зняття мораторію на продаж земель з 2019 року, ринок землі не запрацював в повній мірі. Тобто, вітчизняні підприємства не поспішали вкладати кошти в купівлю земельних наділів, а продовжують користуватись земельними ресурсами на умовах оренди.

Протягом останніх десяти років зазнала змін фіскальна політика держави щодо сільськогосподарських підприємств. А саме було скасовано фіксований сільськогосподарських податок, а натомість з січня 2015 року для сільськогосподарських підприємств запроваджено єдиний податок для платників четвертої групи. Для того, щоб сільськогосподарські підприємства попали в четверту групу платників єдиного податку, відповідно до нової редакції Податкового кодексу України, частка сільськогосподарської продукції у структурі виручки таких підприємств за попередній рік має дорівнювати або перевищувати 75 % [Податковий кодекс]. Зазначимо, що аналогічно до фіксованого сільськогосподарського податку розмір оподаткування підприємств четвертої групи залежить від розміру та нормативно-грошової оцінки ріллі.

Негативно вплинуло на інвестиційну привабливість сільськогосподарських підприємств скасування у 2016 році спеціального режиму сплати ПДВ. А саме анулювання для сільськогосподарських підприємств можливості реінвестувати різницю між податковими зобов'язаннями та податковим кредитом на оновлення основних засобів та матеріалів для виробництва. Тобто, така законодавча зміна суттєво похитнула основне джерело фінансування інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств – самофінансування.

Проте відмітимо, що ставка ПДВ в Україні порівняно з іншими країнами невисока (20%). За даними Державної податкової служби України така ставка є середньоевропейським рівнем оподаткування доданої вартості. Вона застосовується у Франції, Словаччині, Естонії, Австрії та Болгарії. В ЄС нижче 20% ставка ПДВ тільки у Румунії та Німеччині (19%). В решті

європейських країн ставка ПДВ перевищує 20%. Проте у Європейському союзі майже кожна країна запроваджує цілу сітку винятків із правил щодо зниження ставки ПДВ. До прикладу в багатьох країнах функціонують знижені ставки ПДВ на харчові продукти. Окрім того в процесі здійснення господарської діяльності у багатьох сільськогосподарських підприємств виникають проблеми із бюрократизацією процесу повернення ПДВ.

Говорячи про політико-правове середовище не можна оминати проблеми, яка пов'язана із військовими діями на території України. Агресивні дії Російської Федерації зумовили втрату майна як фізичних, так і юридичних осіб. Зруйновано багато об'єктів інфраструктури, демографічна криза в зоні бойових дій, продовольча та енергетична криза, постійна загроза ракетних ударів, суттєво впливають на стресостійкість бізнесу та формують зростання ризиків інвестиційної діяльності.

Загалом інвестиційний клімат країни оцінюють за її місцем у світових економічних рейтингах. Як показують дані таблиці 3.1 протягом останніх років інвестиційний клімат України суттєво покращився. Ми спостерігаємо значний прогрес майже у всіх світових рейтингах, хоча є певний регрес, щодо втрати позицій у індексі глобальної конкурентоспроможності.

Зазначимо, що для інвестиційного клімату України найбільше значення має зростання індексу легкості ведення бізнесу. Цей індекс складається аналітиками Світового банку на основі оцінки таких напрямів: реєстрація підприємства, отримання дозволу на будівництво, підключення до мережі електронних систем, реєстрація власності, отримання кредитів, захист міноритарних інвесторів, оподаткування, міжнародна торгівля, виконання контрактів та вирішення неплатоспроможності. В самому Світовому Банку зазначають, що підвищення індексу легкості ведення бізнесу в Україні та відповідно покращення місця в рейтингу за цим індексом відбулось, перш за все, завдяки значному спрощенню процедури реєстрації бізнесу.

Таблиця 3.1 – Аналіз динаміки місця України в світових економічних рейтингах [51]

Назва рейтингу	Місце України в рейтингу					Абсолютна зміна (+,-)
	2017	2018	2019	2020	2021	
Індекс глобальної конкурентоспроможності	81	83	85			-4 позиції
Індекс світової конкурентоспроможності	60	59	54	55	54	+6 позицій
Індекс економічної свободи	149	134	135	127	130	+19 позиції
Індекс легкості ведення бізнесу	80	76	71	64		+16 позиції

У 2021 році на 3 позиції погіршився рейтинг за індексом економічної свободи, який публікується американським дослідницьким центром The Heritage Foundation починаючи із 1995 року. Причинами падіння індексу економічної свободи в Україні аналітики фонду вважають в першу чергу значний інфляційний стрибок, ймовірність втрату бізнесу через військові дії на сході України, а також нестабільність банківської системи. Зазначимо, що значення індексу економічної свободи української економіки є майже у в 2 рази меншими ніж середньосвітовий показник.

Що стосується індексу глобальної конкурентоспроможності, який складається Всесвітнім економічним форумом на основі аналізу 114 показників для 140 країн світу, то він базується на статистичних даних та опитуванні близько 4600 керівників підприємств, стосовно таких факторів, як ефективність урядових інститутів, сила посередницьких зв'язків, економічна культура та природа конкурентних стратегій. Протягом 2017-2019 років місце України у цьому рейтингу посунулось на чотири позиції. Зазначимо, що протягом 2020-2021 років індекс глобальної конкурентоспроможності не публікувався у зв'язку із Covid-19, а в 2022 році у зв'язку з військовими діями в Україні.

Міжнародний інститут менеджменту публікує рейтинг країн за індексом світової конкурентоспроможності. Кожна країна в цьому рейтингу оцінюється на основі аналізу 330 критеріїв за чотирма основними показниками: «Стан економіки», «Ефективність Уряду», «Бізнес середовище», «Стан інфраструктури». Кожний з показників має однакову вагу та включає в себе п'ять факторів за якими і проводився рейтинговий аналіз. Таким чином, сукупний рейтинг конкурентоспроможності заснований на 20 різних індикаторах з чотирьох ключових аспектів економічного життя країн. Протягом останніх років місце України у цьому рейтингу покращилось, хоча станом на 2020 рік Україна посідала 54 місце із 63 країн, які оцінювались.

Серед економічних чинників на інвестиційну привабливість сільськогосподарських підприємств найбільше впливають зростання рівня інфляції, зниження платоспроможності та ліквідності основних суб'єктів господарювання, відтік депозитних коштів із банківської системи, зменшення платоспроможного попиту населення тощо.

Таблиця 3.2. – Аналіз основних макроекономічних показників розвитку України

Показники	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2021 р. у % до 2017 р.
Валовий внутрішній продукт, млрд. грн..	2981,2	3560,3	3977,2	4222,0	5459,6	183,1
Доходи населення, млрд. грн..	2652,1	3248,7	3744,1	4045,2	4698,6	177,2
Середньорічний індекс інфляції, %	113,1	109,8	104,1	105,0	110,0	- 3,1 п
Рівень безробіття, %	9,5	8,8	8,2	9,5	9,9	+0,4 п
Середньорічна номінальна заробітна плата, грн.	7104	8865	10497	11591	14014	197,3

Номінальний ВВП у 2021 році збільшився порівняно із 2017 роком на 83,1%, а порівняно з 2020 роком на 29,3%. Однак вже у 2022 році даний

показник у зв'язку з військовими діями зменшився на 4,9%. З негативної сторони характеризує економічне середовище сільськогосподарських підприємств України зростання рівня інфляції, який у 2022 році склав 126,6%. 2022 рік характеризувався також зростанням рівня безробіття, зниженням доходів населення та зниженням курсу гривні.

За останні п'ять років вартість гривні відносно долара США зменшилась 21,6%, а відносно євро – на 13,2%. Зазначимо, що протягом дії військового стану валютні коливання регулюються НБУ, тобто курс гривні є замороженим.

Здійснення інвестиційної діяльності безпосередньо пов'язане із використанням кредитних ресурсів, вартість яких залежить від облікової ставки НБУ. До 2020 року облікова ставка НБУ постійно знижувалась, що позитивно відбивалось на обсягах інвестування, проте у 2021 році вона зросла до 10%, а у 2022 році збільшилась майже у 2,5 рази.

Отже, інвестиційний клімат в Україні протягом останніх десяти років характеризувався позитивною динамікою щодо спрощення дозвільних та реєстраційних процедур, запровадження ринку землі, дерегуляції сільського господарства. Проте, вагомими перепонами на шляху інвестицій в економіку України залишається відсутність судової реформи, корупція у владних структурах, а також ризик втрати майна.

П.Матковський серед основних напрямів підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств на макрорівні виділяє інфраструктурне забезпечення, покращення системи оподаткування, формування інвестиційних планів, а також фінансове забезпечення [26, с.25].

Інфраструктурне забезпечення, як інструмент підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств, має включати як спрощення реєстраційних процедур, так і прозорість механізму реєстрації прав власності інвестора, які виникають в результаті дії інвестиційних проектів чи інвестиційних договорів. До цього спектру

інструментів підвищення інвестиційної привабливості слід віднести і покращення транспортної інфраструктури, енергетичної інфраструктури, а також формування бази вільних земельних наділів для реалізації сільськогосподарських інвестиційних проектів.

Щодо покращення системи оподаткування, то передусім це зниження рівня оподаткування інвестованого капіталу, відміна податку на реінвестований у власне виробництво капітал. В складних умовах військового сьогодення слід збалансувати податкову систему, задля наповнення державного бюджету та одночасної підтримки інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Формування інвестиційних планів це передусім пріоритетність дотування екологічних та ресурсозберігаючих інвестиційних проектів, а також розробка цільових програм щодо підтримки інноваційних проектів розвитку виробництва продукції кінцевого споживання.

Що стосується фінансового забезпечення, то суттєвий вплив на підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств мають застосування прискореної амортизації задля модернізації основних засобів, запровадження інвестиційного страхування, запровадження пільгових або нульових відсотків на інвестиційні кредити.

Оскільки основним місцем формування інвестиційної привабливості сільськогосподарського підприємства є саме потенційний об'єкт інвестування, то саме на мікрорівні закладені основні важелі та інструменти підвищення інвестиційної привабливості.

Ключові резерви підвищення інвестиційної привабливості конкретного підприємства лежать в площині підвищення загальної ефективності діяльності підприємства. Умовно їх можна розділити на організаційно-економічні, управлінські, фінансові та технологічні чинники підвищення інвестиційної привабливості.

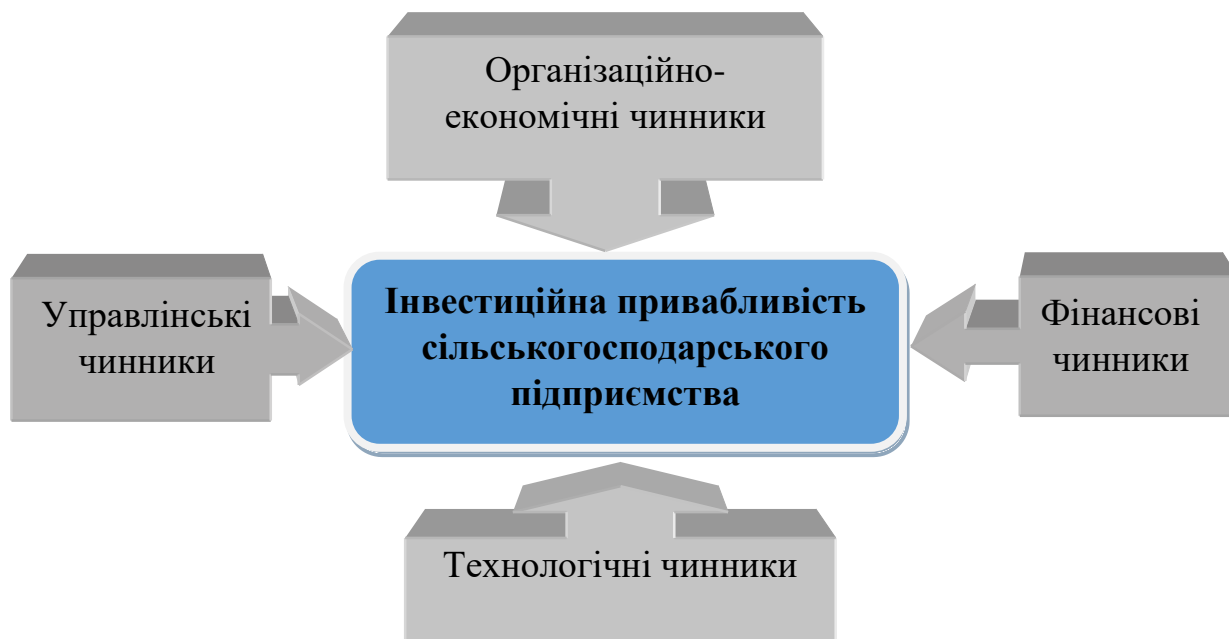

Рис.3.2. Основні внутрішні чинники формування інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств.

Оцінюючи інвестиційну привабливість сільськогосподарських підприємств як елемент вдосконалення їх інвестиційної діяльності, слід відмітити, що ця оцінка здійснюється перед прийняттям рішення інвестором про вкладання коштів. При тому інвестора цікавить спроможність сільськогосподарського підприємства використовувати наявний ресурсний, управлінський та кадровий потенціал для реалізації інвестиційного проекту, отримуючи при тому максимальний економічний ефект у вигляді прибутку.

Ключовим організаційно-економічним чинником інвестиційної привабливості сільськогосподарського підприємства є його майнові права. Для інвестиційних проектів рослинницького напрямку – це право користування земельними ділянками, підтвержене актами власності та договорами оренди земельних паїв. Н.І. Райтер зазначає, що типові сільськогосподарські підприємства користуються земельними ресурсами на правах оренди, зазвичай заключаючи з власником земельних паїв договір оренди терміном на п'ять років. Така непевність майнових прав на землю

значно знижує інвестиційну привабливість діючих сільськогосподарських підприємств [35].

Сукупність організаційно-економічних факторів підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств спрямована на оптимізацію виробничих витрат, вдосконалення виробничої програми, пошук вигідніших каналів реалізації продукції, оновлення логістичних процесів та моделей, використання сучасних дієвих маркетингових інструментів просування готової продукції, осучаснення системи контролю за якістю продукції тощо.

Кінцевою метою застосування усіх цих організаційно-економічних важелів є підвищення ефективності господарської діяльності, яке проявляється у підвищенні ефективності використання виробничих ресурсів та ефективності виробництва основних видів продукції.

Серед діючих факторів підвищення інвестиційної привабливості вагому роль відіграють складові фінансового стану. До фінансових важелів та чинників підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарського підприємства слід віднести: підвищення фондоддачі; оптимальне співвідношення між кредиторською й дебіторською заборгованістю; зростання ефективності використання оборотних активів; підвищення коефіцієнтів ліквідності та платоспроможності; зростання рентабельності усіх активів підприємства та рентабельності власного капіталу; оптимізація показників фінансової стійкості та ділової активності.

Для інвесторів важливе значення серед показників фінансового стану має період операційного та фінансового циклу, оскільки їх тривалість безпосередньо впливає на період окупності інвестицій.

Що стосується управлінських важелів впливу на інвестиційну привабливість підприємства, то їх основна мета полягає в трансформації структури менеджменту. А саме в ідентифікації основних видів діяльності, які приносять найвищий дохід, оптимізації та перерозподілі основних бізнес-

процесів, вдосконалення виробничої структури, відмови від збиткових видів діяльності або трансформації їх тощо. Інвестиційна привабливість підприємства є відбитком ефективності управлінського персоналу підприємства. Вона визначає ефективність використання підприємством наявних ресурсів, вміння менеджерського персоналу управляти виробничими витратами, використовувати найбільш вигідні канали збуту продукції, оптимізувати непрямі витрати тощо.

Метою використання технологічних чинників є впровадження інноваційних досягнень, вдосконалення технології вирощування рослин та тварин, підвищення рівня технологічності основних виробничих процесів. Зазначимо, що технологічні чинники з однієї сторони є важелями формування інвестиційної привабливості, а з іншої сторони однією із причин та завдань залучення інвестиційного капіталу.

3.2. Стратегічні напрями активізації інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області

Основним напрямом активізації інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області є, передусім, ефективне стратегічне управління діяльністю підприємств. Однією із передумов та особливостей стратегічного управління інвестиційної діяльності підприємства як складової управління його усією діяльністю є формування стратегії розвитку підприємства. В свою чергу стратегія розвитку сільськогосподарського підприємства ґрунтується на попередньо окресленій головній меті діяльності підприємства, яку прийнято називати місією підприємства, та сукупності цілей, які необхідно здолати на шляху до поставленої мети.

Л.Є. Довгань, Ю. В. Каракай та Л.П. Артеменко розглядають стратегію як довгостроковий план розвитку суб'єкта підприємницької діяльності (підприємства), який спрямований на виконання ним основної місії та

досягнення поставлених цілей. При тому, ключовими цілями стратегічного розвитку підприємства можуть бути: зміцнення конкурентних позицій на ринку, завоювання нових ринків, диверсифікація, інтеграція, задоволення споживчих потреб клієнтів тощо. [15, с.24]

Класики стратегічного менеджменту розглядають стратегію розвитку підприємства як систему цілеспрямованих рішень, щодо визначення основних цілей підприємства, розробки довгострокових планів підприємства, які спрямовані на досягнення поставлених цілей, визначення рамок ділової активності підприємства, його соціальної та суспільної культури [29].

Що стосується інвестиційної стратегії підприємства, то її слід розглядати як складову загальної стратегії розвитку. Інвестиційна стратегія відноситься до основних функціональних стратегій. Це такий генеральний довгостроковий план підприємства щодо здійснення ним інвестиційної діяльності. Як складова загальної стратегії розвитку інвестиційна стратегія має ієрархічну підпорядкованість основним постулатам бізнес-стратегії підприємства.

Як зазначає Є.О. Діденко, інвестиційна стратегія – це своєрідна система довгострокових цілей та завдань інвестиційної діяльності підприємства, а також засобів та способів їх досягнення [14]. Інвестиційна стратегія визначає основні пріоритетні для підприємства напрями та форми інвестиційної діяльності. Окрім того, інвестиційна стратегія містить бажаний для підприємства розподіл джерел фінансування інвестиційної діяльності та спосіб формування його інвестиційних ресурсів, а також послідовність основних фаз реалізації довгострокових інвестиційних цілей підприємства.

Таким чином, інвестиційна стратегія – це узагальнена модель дій суб'єктів господарювання в сфері інвестування, необхідних для досягнення ними поставлених цілей.

Інвестиційна стратегія сільськогосподарських підприємств, за визначенням А.П. Адаменко, являє собою систематизовану сукупність

довгострокових цілей їх інвестиційної діяльності, а також опис найефективніших способів досягнення цих цілей. При тому, цілі інвестиційної стратегії мають відповідати цілям загальної стратегії розвитку сільськогосподарського підприємства, його інвестиційній ідеології, принципам дотримання підприємством соціальної відповідальності тощо. [1].

Рис.3.3. Ознаки інвестиційної стратегії сільськогосподарських підприємств.

О.І. Гуторов зазначає, що основними цілями інвестиційної стратегії підприємств є максимізація економічного ефекту (прибутку) від інвестиційної діяльності та мінімізація інвестиційних ризиків [13, с.213].

Серед інвестиційних стратегій підприємства обирають зазвичай два основні типи, а саме активну інвестиційну стратегію та пасивну інвестиційну стратегію. Описуючи основні типи інвестиційних стратегій підприємства К.В. Орехова відмічає, що активна інвестиційна стратегія забезпечує зростання прибутковості вкладень до середньогалузевого рівня, а також передбачає застосування різноманітних інноваційних проектів. Натомість пасивна інвестиційна стратегія підприємства спрямована на підтримку незмінного рівня розвитку підприємства, а інвестиції виступають

інструментом збереження вже досягнутих показників ефективності бізнесу. [31, с.16]

Як складова загальної стратегії розвитку підприємства, інвестиційна стратегія має враховувати особливості базової бізнес стратегії, яку обрало підприємство (зростання, стабілізація чи скорочення). Власне особливості обраної підприємством бізнес- стратегії визначають активність інвестиційної діяльності підприємства.

Як зазначає Л.Р. Галько, інвестиційна стратегія підтримки зростання підприємства сфокусована на зростанні темпів операційної діяльності, нарощуванні обсягів реалізації продукції, які вимагають належного приросту майна підприємства. Головною ціллю такої інвестиційної стратегії є збільшення обсягів реального інвестування. Що стосується інвестиційної стратегії обмеженого зростання, то вона базується на пошуку рівноваги між інвестиційними потребами підприємницької діяльності та необхідним рівнем фінансової стійкості підприємства. Інвестиційна стратегія скорочення, це антикризова інвестиційна стратегія, яка передбачає переформатування активів підприємства для забезпечення його фінансової стійкості, підвищення ліквідності його активів та маневреності капіталу. [8, с.4]

Формування інвестиційної стратегії є невіддільною складовою економічного розвитку сільськогосподарського підприємства. В процесі формування інвестиційної стратегії сільськогосподарського підприємства, його довгострокові цілі порівнюються з наявним та необхідним ресурсним забезпеченням. Через те що інвестиційні рішення за своєю природою мають стратегічний характер, важливо, щоб вони були інструментом розвитку підприємства, формування стійкості до зовнішніх загроз та посилення ринкових позицій. І.П. Сидоров зазначає, що при формуванні інвестиційної стратегії сільськогосподарським підприємствам необхідно дотримуватись певних принципів, правил, які окреслюють можливе коло рішень, виходячи насамперед із сутності стратегії як економічної категорії [40, с.109]

Як показує практика господарювання в сільському господарстві Львівської області, у більшості суб'єктів господарювання підприємницького сектору відсутня ефективна й чітка система менеджменту, дуже мало підприємств має загальну стратегію розвитку, не кажучи вже про наявну інвестиційну стратегію. Здійснюючи підприємницьку діяльність типові сільськогосподарські підприємства використовують лише точкову орієнтацію на обмежені цілі, що ускладнює формування інвестиційних засад їх розвитку. Інвестиційна стратегія типових сільськогосподарських підприємств зводиться до прийняття ними трьох типових інвестиційних рішень. А саме: 1) участь в інвестиційному процесі, вкладення власних коштів у розширення виробничих потужностей, залучення позиченого капіталу для формування нових або реконструкцію старих активів; 2) відмова від інвестицій з метою збереження поточного рівня прибутку; 3) вимушена відмова від інвестицій через нестачу фінансових ресурсів.

Зазвичай сільськогосподарські підприємства Львівщини вимушені відмовлятися від інвестицій через відсутність власних коштів та несприятливе для залучення позикових коштів інституційне середовище. 1

О.В. Каут та С.М. Дунайчук наголошують, що відмова від інвестицій з метою отримання прибутку пов'язана із ризиком втрати підприємством контролю над власними активами. Дане інвестиційне рішення притаманне підприємствам, які знаходяться на стадії стабілізації та обирають для себе стратегію обмеженого зростання.

Щодо інвестиційного рішення про участь в інвестиційному процесі, то його обирають впевнені у своєму фінансовому становищі підприємства, які мають сталі конкурентні позиції та власні кошти для концентрованого розвитку. Тобто, якщо у сільськогосподарського підприємства достатньо коштів для здійснення інвестицій і керівництво його розуміє основні ефекти та віддачу від здійснення інвестицій, то суб'єкт господарювання стає активним учасником інвестиційного процесу [17, с.22].

Процес формування інвестиційної стратегії сільськогосподарських підприємств представимо на рис.3.4.

Рис.3.4. Формування інвестиційної стратегії сільськогосподарських підприємств

Дієвим інструментом формування інвестиційної стратегії сільськогосподарських підприємств є оцінка їх сильних та слабких сторін, а також можливостей та загроз зовнішнього середовища інвестування, яка здійснюється на основі SWOT аналізу.

Таблиця 3.3. – SWOT аналіз інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області

Зовнішнє середовище Інвестиційний клімат	
Можливості	Загрози
<p>Високий рівень ділової активності області. Наближеність до кордону з Євросоюзом. Зростання можливостей виходу на світові ринки продовольства. Нарощування обсягів виробництва та реалізації продукції. Вдосконалення транспортної інфраструктури, мережі доріг. Потужний природно-ресурсний потенціал. Підвищення попиту на якісну сільськогосподарську продукцію. Наявність потужної наукової бази для підготовки фахівців. Наявність проектів щодо розвитку та інвестування окремих галузей сільського господарства</p>	<p>Високий рівень нестабільності у зв'язку з військовими діями. Незахищеність права власності. Високий рівень податкового навантаження. Висока облікова ставка НБУ. Відсутність вільних земельних ділянок для ведення бізнесу. Порівняно невисока родючість земель. Низький рівень інноваційності аграрного виробництва. Скорочення чисельності сільського населення. Низький рівень платоспроможного попиту. Низький рівень інформованості про інвестиційні можливості</p>
Внутрішнє середовище Інвестиційний потенціал	
Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>Наявність та стан виробничих потужностей. Високий рівень прибутковості основних галузей. Високий рівень стійкості в умовах військового стану. Наявність власного капіталу. Порівняно високий рівень фінансової стійкості. Наявність власного оборотного капіталу. Наявність кваліфікованої робочої сили. Порівняно широкий ринок збуту продукції. Високий рівень конкуренції серед сільськогосподарських підприємств.</p>	<p>Високий рівень зносу технічних засобів. Низький рівень прибутковості окремих видів аграрного виробництва. Високий рівень капіталомісткості аграрного виробництва. Низький рівень залучення довгострокових кредитів для фінансування інвестицій. Низький рівень ліквідності активів. Великий період операційного циклу аграрного виробництва. Нерозвинута маркетингова діяльність сільськогосподарських підприємств Зниження ціни реалізації через зниження якісних характеристик продукції.</p>

На основі даних SWOT-аналізу можна окреслити такі стратегічні альтернативи інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств.

Стратегічні альтернативи інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств напряду залежать від рівня їх

інвестиційної привабливості, який визначається системою показників фінансового стану, а також від виробничого напрямку підприємства.

Таблиця 3.4. – Стратегічні альтернативи інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області.

Поле матриці SWOT	Стратегічні альтернативи інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств, що сформувався на основі оцінки зовнішнього та внутрішнього середовища
СіМ	1. Нарощування виробництва за рахунок інвестування власних коштів та використання новітніх технологій. 2. Розширення бізнесу через вихід на нові ринки, зокрема освоєння нових ринків інших областей України
СЛіМ	1. Підтримання досягнутого рівня прибутковості підприємства за рахунок повного завантаження виробничих потужностей. 2. Залучення в інвестиційні проекти задля підвищення якості виробленої продукції.
СіЗ	1. Концентрація інвестиційних зусиль на вдосконаленні системи зберігання продукції, гнучка цінова політика щодо продовольчих товарів. 2. Залучення довгострокового позикового капіталу для впровадження інновацій.
СЛіЗ	1. Вдосконалення технічного оснащення задля підвищення продуктивності праці. 2. Пошук та співпраця в рамках програм підтримки окремих галузей аграрного виробництва

Так, для підприємств з високим рівнем інвестиційної привабливості, які займаються вирощуванням експорт орієнтованих зерна, соняшнику, ріпаку та сої, основні інвестиційні альтернативи пов'язані із технологічним переоснащенням виробничого процесу та вдосконаленням транспортної логістики. Оскільки їх прибутковість залежить від обсягу виробленої та реалізованої продукції. Для таких підприємств важливим також є інвестування в зберігальні потужності (елеватори, склади тощо), оскільки від якісних характеристик залежить ціна реалізації та обсяг експортної виручки.

Натомість для підприємств, які вирощують продукцію прямого споживання, особливо важливими є інвестиції в створення торгової марки, мережі точок збуту продукції та посилення конкурентних позицій.

Загалом для сільськогосподарських підприємств Львівської області можна провести таку диференціацію основних стратегічних цілей

інвестиційної діяльності та механізму їх реалізації в залежності від їх інвестиційної привабливості.

Таблиця 3.5. – Стратегічні цілі інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівщини та механізми їх реалізації

Рівень інвестиційної привабливості підприємства	Стратегічні цілі інвестиційної діяльності	Механізми реалізації інвестиційної стратегії
Високий	Експортна орієнтація або розширення ринку Нарощування обсягів виробництва продукції та забезпечення її високої якості. Розвиток логістичної інфраструктури Розвиток власних переробних потужностей Диверсифікація джерел фінансування інвестицій	Вдосконалення маркетингової діяльності на зовнішніх ринках Технологічне переоснащення Застосування міжнародних стандартів ISO у практичній діяльності. Залучення довгострокових банківських кредитів. Вихід на міжнародні фінансові ринки.
Середній	Завоювання лідерських позицій на ринку Львівщини. Максимізація прибутку від операційної діяльності. Збереження лідерства у витратах. Збалансований розвиток усіх сфер аграрного бізнесу. Диверсифікація джерел фінансування інвестицій	Вдосконалення маркетингової діяльності на регіональному ринку. Технічне оновлення. Впровадження інтенсивних технологій виробництва. Оптимізація витрат. Оптимізація виробничої програми. Залучення довгострокових кредитних ресурсів
Низький	Диверсифікація виробництва. Оптимізація витрат та виробничих процесів. Реорганізація системи менеджменту.	Розвиток нових видів аграрного бізнесу. Впровадження сучасних систем управління витратами. Підвищення кваліфікації персоналу.

Таким чином, розробка та впровадження інвестиційної стратегії мають ґрунтуватися на підпорядкованості базовій стратегії підприємства та взаємозв'язку з іншими функціональними стратегіями підприємства. Від комплексності та органічності взаємозв'язку інвестиційної стратегії з іншими спеціалізованими стратегіями підприємства залежить кінцева ефективність інвестиційної стратегії.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

На основі проведеного дослідження стану та шляхів вдосконалення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств Львівської області, можна зробити наступні висновки та пропозиції:

1. Інвестиції як економічна категорія, є невід'ємною складовою ефективного функціонування ринкової економіки. Оскільки інвестиції виконують важливу функцію в процесі розширеного відтворення, то без них неможливий нормальний розвиток підприємництва загалом, так і аграрного підприємництва зокрема. Інвестиції є ключовим базисом для підприємств, які ставлять перед собою мету стратегічного розвитку та постійного вдосконалення бізнес-процесів, а також підвищення конкурентних позицій на внутрішньому та зовнішньому ринках. Інвестиції слугують джерелом фінансування розробки та запровадження у виробництво нових, прогресивних технологій, є основою для покращення якості та конкурентоспроможності готової продукції.

2. Основними ознаками інвестицій є: потенційна здатність приносити прибуток, наявність інвестиційного ризику, періодичність (наявність періоду вкладання капіталу), цілеспрямований характер інвестицій, трансформація капіталу в інші види активів для використання їх в інвестиційному процесі, ринкова вартість інвестиційних ресурсів визначається попитом та пропозицією на інвестиційному ринку.

3. Інвестиційна діяльність сільськогосподарських підприємств – це сукупність цілеспрямованих дій щодо здійснення інвестиційних витрат у об'єкти аграрного підприємництва з метою одержання потенційного економічного ефекту з врахуванням рівня інвестиційного ризику. Метою здійснення інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств є зростання їх конкурентних переваг, збільшення рівня конкурентоспроможності як самих підприємств, так і їх продукції, на якісно новій інноваційній та високотехнологічній основі.

4. Для економіки Львівської області діяльність сільськогосподарських підприємств має важливе значення. Протягом останніх років підприємницький сектор сільського господарства Львівщини виробляв 6,0% валового регіонального продукту області. Спостерігається чітка тенденція до зростання питомої ваги сільськогосподарський підприємств у виробництві валової сільськогосподарської продукції Львівської області.

5. Аналіз динаміки результатів діяльності сільськогосподарських підприємств показав, що загалом підприємницький сектор агробізнесу має позитивне сальдо фінансових результатів діяльності, окрім 2015 року коли фінансовий результат збиткових підприємств перевищив фінансовий результат прибутових. Протягом останніх десяти років рентабельність операційної діяльності сільськогосподарських підприємств також мала позитивні значення.

6. Аналіз динаміки капітальних інвестицій в сільськогосподарський підприємницький сектор Львівщини свідчить, що протягом останніх років зберігається чітка тенденція до зростання абсолютного значення даного показника. Поміж те, відмітимо зростання частки аграрних капітальних інвестицій в загальному їх обсязі по Львівській області.

7. Основними напрямками вкладання інвестицій в сільськогосподарські підприємства є придбання та створення нових активів. Загалом у 2021 році за даним напрямком підприємницьким сектором було залучено 82,9% капітальних інвестицій. Приблизно однакова частка капітальних інвестицій сільськогосподарських підприємств припадає на придбання активів, які були у використанні (7,6%) та на поліпшення, вдосконалення, реконструкцію та модернізацію активів (7,9%).

8. Основна частина капітальних інвестицій, а саме близько 50% вкладалось у машини, обладнання та інвентар. При тому, протягом останніх трьох років ми спостерігаємо збільшення питомої ваги інвестицій в даний

вид активів. Натомість зменшилась частка інвестицій в нежитлові приміщення. Порівняно сталою залишилась питома вага інвестицій в транспортні засоби та довгострокові біологічні активи.

9. Аналіз обсягу та забезпеченості сільськогосподарських підприємств Львівської області капітальними інвестиціями показав, що загалом обсяг капітальних інвестицій зріс на 28,6%. Протягом аналізованого періоду зафіксовано зростання рівня забезпеченості підприємницького сектору реальними капітальними інвестиціями. Так, розмір інвестицій з розрахунку на одного найманого працівника зріс на 24,9%, а з розрахунку на 1 га посівів сільськогосподарських культур – збільшився відповідно на 16,5%.

10. Зростання капітальних інвестицій в сільське господарство Львівщини відбувалось нерівномірно. Перш за все це проявляється у зростанні інвестицій в сфері вирощування однорічних і дворічних культур, до яких власне відносяться зернові та технічні культури. Таким чином, нарощування капітальних інвестицій в вирощування продукції рослинництва корелюють із галузевою трансформацією аграрного бізнесу. Сільськогосподарські підприємства, спираючись на позитивний досвід вирощування експорто-орієнтованих видів продукції, зосереджують свою інвестиційну діяльність в галузі зерновиробництва, соняшникарства, ріпаківництва та соївництва.

11. Що стосується прямих іноземних інвестицій в підприємницький сектор сільського господарства Львівської області, то загальний обсяг надходження ПІІ зменшився майже на четвертину або на 22,4%. При певній сталості основних ресурсів сільськогосподарських підприємств, це призвело до зменшення надходження іноземних коштів з розрахунку на одне підприємство на 28,3%, з розрахунку на одного працівника – на 24,6%, а з розрахунку на одиницю земельних ресурсів – на 29,6%. При тому, нами зафіксовано зниження вагомості прямих іноземних інвестицій в процесі

інвестування аграрного бізнесу, оскільки знизився показник співвідношення прямих іноземних інвестицій та загального обсягу капітальних інвестицій в даний вид економічної діяльності на 27,2 в.п.

12. Що стосується показників економічної ефективності інвестування в підприємницькому секторі агробізнесу Львівської області, то виробництво валової продукції з розрахунку на 1 грн капітальних інвестицій зросло 4,2%. При тому обсяг одержаного прибутку сільськогосподарських підприємств з розрахунку на 1 грн капітальних інвестицій зріс майже у 3,7 рази. Зазначимо також зростання на 8,3 в.п. рівня рентабельності операційної діяльності підприємств Львівської області, а також збільшення на 9,6 в.п. рівня рентабельності сільськогосподарських підприємств, що свідчить про позитивний вплив інвестування на результати діяльності сільськогосподарських підприємств.

13. Для активізації інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств важливе значення має підвищення їх інвестиційної привабливості. Інвестиційна привабливість це своєрідна характеристика підприємства як об'єкта вкладення інвестиційних ресурсів. Інвестиційна привабливість це основний критерій вибору інвестором об'єкта інвестування, який тісно переплітається з інвестиційною стратегією як інвестора так і реципієнта.

14. Оскільки основним місцем формування інвестиційної привабливості сільськогосподарського підприємства є саме потенційний об'єкт інвестування, то саме на мікрорівні закладені основні важелі та інструменти підвищення інвестиційної привабливості.

15. Ключові резерви підвищення інвестиційної привабливості конкретного підприємства лежать в площині підвищення загальної ефективності діяльності підприємства. Умовно їх можна розділити на організаційно-економічні, управлінські, фінансові та технологічні чинники підвищення інвестиційної привабливості.

16. Серед діючих факторів підвищення інвестиційної привабливості вагому роль відіграють складові фінансового стану. До фінансових важелів та чинників підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарського підприємства слід віднести: підвищення фондівіддачі; оптимальне співвідношення між кредиторською й дебіторською заборгованістю; зростання ефективності використання оборотних активів; підвищення коефіцієнтів ліквідності та платоспроможності; зростання рентабельності усіх активів підприємства та рентабельності власного капіталу; оптимізація показників фінансової стійкості та ділової активності.

17. Важливим інструментом активізації інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області є формування та успішна реалізація ними інвестиційної стратегії. Інвестиційна стратегія підприємства – це такий генеральний довгостроковий план підприємства щодо здійснення ним інвестиційної діяльності.

18. Стратегічні альтернативи інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств на пряму залежать від рівня їх інвестиційної привабливості, який визначається системою показників фінансового стану, а також від виробничого на пряму підприємства. Для підприємств з високим рівнем інвестиційної привабливості, які займаються вирощуванням експорт орієнтованих зерна, соняшнику, ріпаку та сої, основні інвестиційні альтернативи пов'язані із технологічним переоснащенням виробничого процесу та вдосконаленням транспортної логістики. Оскільки їх прибутковість залежить від обсягу виробленої та реалізованої продукції. Для таких підприємств важливим також є інвестування в зберігальні потужності (елеватори, склади тощо), оскільки від якісних характеристик залежить ціна реалізації та обсяг експортної виручки. Натомість для підприємств, які вирощують продукцію прямого споживання, особливо важливими є інвестиції в створення торгової марки, мережі точок збуту продукції та посилення конкурентних позицій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Адаменко А.П. Мікуліна М.О. Стратегія довгострокового інвестування сільськогосподарських підприємств. *Збірник наукових праць ХКТЕІ : Сер. «Економічні науки»*. Харків : ХКТЕІ, 2015. №11. - Режим доступу: <https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/3904/1/Адаменко%20А.%20П.Стратегія%20довгострокового.pdf>
2. Безп'ята І.В. Економічна оцінка показників ефективності інвестицій сільськогосподарських підприємств Миколаївської області. *Агросвіт*, 2012. №19. С.2-5
3. Білоткач О.В., Павлова Г.Є. Теоретико-методичні основи інвестиційного забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 15(1). С. 29-32. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_15\(1\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_15(1)_8).
4. Біляк Н.І. Економічна природа інвестицій та їх роль у розвитку сільського господарства. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. Спеціальний випуск 2(26). Том1, 2004. С.43-48
5. Біляк Н.І. Методологічні основи оцінки інвестиційної привабливості. *Методичні основи сучасного дослідження в аграрній економіці: Матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. Житомир, 2005. Ч. 1. С. 160–164.*
6. Буднікова Ю. В., Таряник О. М. Інвестиційна привабливість як економічна категорія. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 2, Т. 1. С. 125-128.
7. Вашечко Ю. Напрями підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств. *Bulletin of Sumy National Agrarian University*, 2019. № (2(80), С.32-36. - Режим доступу <https://doi.org/10.32845/bsnau.2019.2.6>

8. Галько Л. Інвестиційна діяльність підприємства: стратегія і тактика управління. *Економіка та суспільство*, 2021 (31). Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-63>
9. Гитман Л. Дж. Джонк М. Д. Основы инвестирования. пер. с англ. О.В. Буклемишев и др. М. : Дело, 1999. 991 с
10. Герасимчук З.В., Подерня-Масюк Ю.А. Економічна сутність інвестиційної інфраструктури регіону. *Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. Економічні науки. Серія «Регіональна економіка»*. Луцьк, 2008. Випуск 5 (17). Ч. 2. Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/en_re/2008_5_2/zbirnuk_RE_2_6.pdf.
11. Гулей А.І. Сутність і економічна природа інвестицій та інвестиційного процесу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 16. С. 15-17.
12. Гуторов О.І. Сучасні тенденції та оцінка інвестиційних процесів у сільськогосподарському виробництві: Лекція. Харківський національний аграрний університет ім. Докучаєва. Х., 2002. 52с.
13. Гуторов О.І. Інвестиційна стратегія підприємства: принципи, методи та етапи розробки. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2021. Т.2. №2. С.212-226.
14. Діденко Є. О., Гапіч О.В. Управління інвестиційною стратегією підприємства. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2019_12_35.
15. Довгань Л.Є., Каракай Ю.В., Артеменко Л.П. Стратегічне управління : навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2009. 440с.
16. Закон України «Про інвестиційну діяльність». Відомості Верховної Ради України. 1991. №47. С.646
17. Каут О.В., Дунайчук С.М. Аналіз типових інвестиційних стратегій промислових підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 7. С. 20–24.

18. Коваленко Ю., Біловус Т., Хелемський В., & Шульга Т. Концептуальні засади інвестицій та їх особливості на ринках капіталу. *Науковий вісник Полісся*, 2022 (2 (23)), 80–92. Режим доступу: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2021-2\(23\)-80-92](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2021-2(23)-80-92)
19. Коломієць Н. О. Коломієць О.П. Аналіз інвестиційної діяльності підприємства. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка*. 2017. Вип. 188. - С. 91-106.
20. Коюда В.О., Лепейко Т.І., Коюда О.П. Основи інвестиційного менеджменту : навч. посібник. К. : Кондор, 2008.– 340 с
21. Кривов'язюк І. В. Інвестиційна діяльність підприємства: сутність, методика аналізу та шляхи підвищення її ефективності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки*. 2018. Вип. 31. - С. 83-90.
22. Кухта П. Трактуювання поняття «Інвестиції»: класичний і сучасний підходи. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*, 2011. Вип. 121-122. С. 29-33. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ekon_2011_121-122_10
23. Кучеренко Ю.А. Особливості інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. Вип. 7. С.82-85.
24. Лугова М.С., Цимбалюк І.О., Павліха Н.В. Інвестиційна діяльність регіону в умовах європейської інтеграції: ретроспективний аналіз та напрями активізації : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 242с.
25. Левчинський, Д.Л. Суть та економічна природа інвестицій і інвестиційного процесу. *Механізм регулювання економіки*, 2011. № 2. С. 131-139.
26. Матковський П. Підвищення інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств в умовах модернізації економіки. *European Journal of Economics and Management*. 2019, Vol.5. Issue 3. С.22-27

27. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність. Навчальний посібник. Київ: ЦУЛ, 2003. 376с.
28. Макарій Н. Оцінка інвестиційної привабливості українських підприємств. *Економіст*. 2001. №10. С.52-60
29. Наливайко А.П. Теорія стратегії підприємства: сучасний стан та напрямки розвитку : монографія. К. : КНЕУ, 2001 227 с.
30. Новак І., Школьний О., & Вернюк Н. Генезис методології теорії інвестування. *Економіка та суспільство*, 2021 (24).
<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-24-18>
31. Орехова К. В. Формування інвестиційної стратегії підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 21. С. 14–17.
32. Податковий Кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2011, № 13-14, № 15-16, № 17, ст.112. С.646
33. Правдюк Н.Л. Слівінська А.В. Сутність інвестиційної діяльності: роль та значення інвестицій. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 2 (6). С.195–198.
34. Проблеми розвитку інвестиційної діяльності. Монографія. /За заг. ред. Гриньової В.М. Харків: Вид. ХНЕУ, 2002. 464с.
35. Райтер Н. І. Основні індикатори інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств. *Ефективна економіка*. 2018. № 7. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6448>
36. Рассоха І. М. Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень». Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Х.: ХНАМГ, 2011. 76 с.
37. Рубан В.В. Теоретичні основи визначення ефективності інвестиційної діяльності підприємств. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2016. Вип. 17. С. 84–87

38. Садеков А.А., Лисова Н.А. Инвестиционная привлекательность предприятия (методология и методика оценки). Монография. Донецк: ДонГУЭТ, им. М.Туган-Барановского, 2001. 270с.
39. Свиноус І., Свиноус Н. Методичні підходи до оцінки ефективності інвестиційної діяльності у процесах відтворення сільськогосподарських підприємств. *Економічний дискурс*, 2020 №1(2), 164–173. Режим доступу: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2020-2-17>
40. Сидоров І. П. Інвестиційна стратегія розвитку сільськогосподарських підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 24. С. 108-112. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2016_24_24
41. Ситник О.В. Економічна сутність інвестиційної привабливості підприємства та її характеристики. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 23. С. 127-130
42. Сільське господарство України за 2022 рік : стат. збірник. Державна служба статистики України. 2023. 164 с.
43. Сільське господарство України за 2019 рік : стат. збірник. Державна служба статистики України. 2020. 230 с.
44. Сільське господарство Львівської області за 2021 рік : стат. збірник. Головне управління статистики у Львівській області. 2022. 104с.
45. Сільське господарство Львівської області за 2019 рік : стат. збірник. Головне управління статистики у Львівській області. 2020. 164с.
46. Сільське господарство Львівської області за 2018 рік : стат. збірник. Головне управління статистики у Львівській області. 2017. 172с.
47. Снеткова А. Генезис трактувань дефініції «інвестиції». *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2016. №186. С. 44–52.
48. Спільник І., Шупа Л. Аналіз інвестиційної діяльності підприємства. *Економічний аналіз*, 2012. Т. 10(4). С. 374-378. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2012_10\(4\)__87](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2012_10(4)__87).

49. Татаренко Н.О., Поручник А.М. Теорія інвестицій: Навчальний посібник. К.: КНЕУ, 2000. 160с.
50. Ткаченко С.Є. Аналіз інвестиційної діяльності в аграрному секторі України, визначення факторів та шляхів її активізації. *Економіка та суспільство*. 2021. Випуск № 23. Режим доступу: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/138>
51. Україна у глобальних рейтингах за результатами 2020 року [Електронний ресурс] Українська правда, 2021 Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/cdn/graphics/rating/index.html>
52. Ходаківський В. М., Місевич М.А. Інвестиційна привабливість сільськогосподарських підприємств у контексті їх галузевої структури виробництва. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 3. С. 31-37. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2017_3_7.
53. Чебан Т.М., Калінська Т.А., Дмитрієнко І.О. Теорія економічного аналізу : навчальний посібник За ред.. проф. В.Є. Труша. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 214 с.
54. Шевченко С.Ю. Економічна сутність інвестицій та інвестиційної діяльності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. - № 1. - С. 7-10. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2010_1_4.
55. Щодо ставок основних податків в Україні порівняно зі ставками податків в країнах ЄС. Сайт Державної податкової служби України. Режим доступу: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/print-685400.html>
56. Яців І.Б., Липчук В.В., Райтер Н.І. Аналіз господарської діяльності : навч.посібн. Львів : Ліга-прес, 2015. 240с.